

№ 9

ԱՅԹԻՔ

1902

Բ Ո Վ Ա Ն Գ Ա Կ ՈՒԹ Ի Ի Ն

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր . № 9.

Ողորմած Սամարացիներ. (պատկեր):

Մեծ Մասիսը:

Արդար դատաւոր. Լիւ-Մէն:

Ձին ու եզը (Առակ Լեւոնգի). Ս. Բաբիեան:

Մի քաղաւոր ընտանիք (անդլիերէնից). Ջ.:

Կեանքիս եղանակները (ռուս.). Խ. Բաբայեանց:

Ճագարներ (պատկերով). Թարգմ. Խ. Սիմէօնեան:

Գիւղացիին (ռուսաւոր). Հրանտ-Վահէ:

Ս. Էջմիածին.—Գէորգեան ճեմարան. (պատկեր):

Կեանքի պահանջը (պատմածք). կըշարունակւի:

Ժողովրդական երգերից (ռուս.). Աթ. Խնկոյեանց:

Անգութ բժիշկ (Վ. Ա. Պոպլաւսկու). Հայր. Բաբուրեանց:

Որք զաղթականը (ռուս.). Գր. Բ.-Աղաջանեան:

Ժողիկներին մէջ. Կ. Կ. Մելիք-Ջահնաղարեանց:

Ս. Էջմիածին.—Գէորգեան ճեմարանը. (պատկեր):

Գէորգ Դ. Կաթողիկոս (պատկերով). Պերճ Պաօշեանց:

Ողորմած Սամարացիներ:

Ռժբան հող է հարկաւոր մարդուն. Թարգմ. Խ. ք. Փանեան:

Էմիլ Զօլա (պատկերով):

Զարմալիք: Պատասխաններ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՅ

Աղբիւրի ներկայ տարւայ պրէմիան՝

❧ V-ԲԴ ԴԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ❧

պատմական պատկերը վաճառում է Աղբիւր-

Տարազի խմբագրութեան գրասենեակում

հատը 3 ըուրլի:

Շարունակում է ԱՂԲԻԻՐ-ՏԱՐԱԶԻ ներկայ

1902 թ. քաժանորդագրութիւնը:

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԳԻՐ

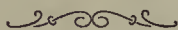
մանուկների, ծնողների և դաստիարակների համար

№ 9

XX ՏՆՐԻ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

1902 Թ.

Ч а д а р з

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 14-го октября 1902 года.

Ո ղ յ ր ժ ա ծ Ս ա ժ ա ր ա ց ի ն

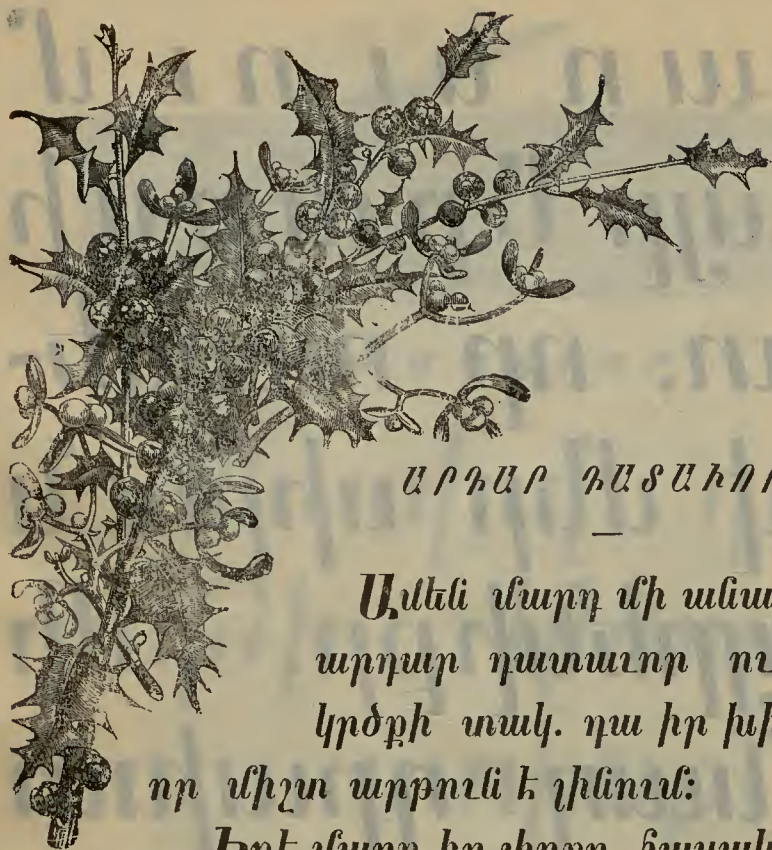

Մ Ե Ն Մ Ա Ս Ի Ս Ը

Մասիսի գա-
գաթի կենսա-
տու ստինքնե-
րից կաթը հա-
գարաւոր աղ-
բիւր, վտակ են
կազմում, գրկա-

Ի տ ա ռ ն լ ո լ մ
 մայր Արաքսի
 հետ, որ ոռոգե-
 լով մեր սիրուն
 հայրենիքը, մի
 չքնադ դրախտ
 է նրան դար-
 ձրնում:

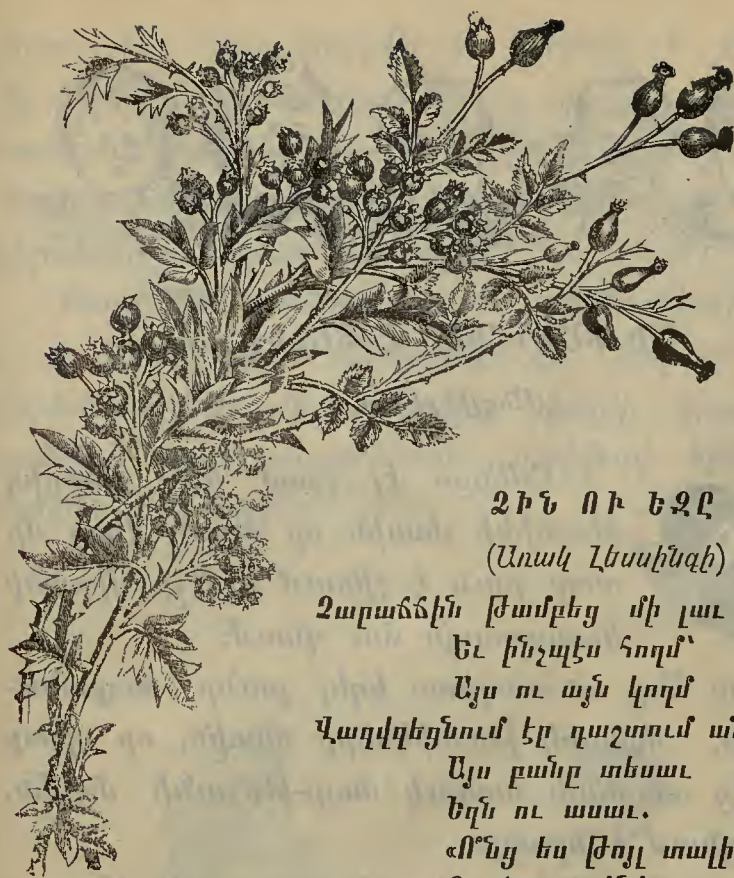

ԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱԽՈՐ

Ամեն մարդ մի անաչառ—
արդար դատաւոր ունի իր
կրծքի տակ. դա իր խիղճն է,
որ միշտ արթուն է լինում:

Եթե մարդ իր փոքր հասակից սո-
վորութիւն դարձնի ամէն Աստծու օր՝ պառ-
կել-քնելիս հաշիւ տալ իր կրծքի տակ եղած
այդ դատաւորին՝ թէ ի՛նչ ու ինչ է արել
օրւան ընթացքում, այն ժամանակ աշխար-
հիս երեսին չար ու վատ բաներ քիչ կը պա-
տահեին, իսկ բարի եւ օգտակար գործերի
թիւը կը շատանար:

ՁԻՆ ՈՒ ԵՂԸ

(Առակ Լեսսինգի)

Չարաճճին թամբեց մի լաւ երիվար,

Եւ ինչպէս հողմ՝

Այս ու այն կողմ

Վազվզեցնում էր դաշտում անդադար:

Այս բանը տեսաւ

Եղն ու ասաւ.

«Ո՞նց ես թոյլ տալիս,

Որ ծաղը լինիս

Եւ զւարճալիք

Այդ տղին փոքրիկ:

Ես լաւ կարծիք միշտ ունէի ձիերի մասին,

Բայց տեսնում եմ, որ գին չունես դու բոլորովին:

Ամաչիր»։—«Իսկի չեմ ամաչում ես,—

Պատասխանեց ձին.—մի փետրիկի պէս՝

Աւելի մեծ ու ծանր բեռ կըձգէի վայր,

Բայց տղային եթէ ձգեմ՝ պատիւ է, նղբայր»։

ՍԻՄԵՕՆ ԲԱՐԻՅԱՆ

ՄԻ ԲԱՂԴԱՒՈՐ ԸՆՏԱՆԻՔ

(Անգլիերէնից)

Ամենքս էլ լսած ենք փոքրիկ
Թռչնիկի մասին, որ ծառի վրայ մի
տաք բուն է շինում և մէջը միքանի
կապտագոյն ձու դնում:

Ո՛րքան ենք անհանգիստ եղել բունը տաքանա-
լու մասին, մանրիկ Թռչնիկների մասին, որ պէտք
է նրա մէջ ապրեն և խղճուկ մայր-Թռչունի մասին,
որ տպրեցնում է նրանց:

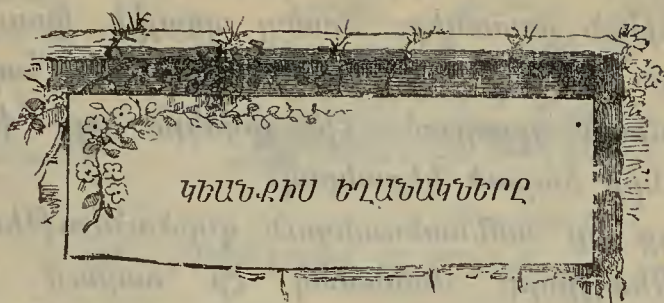
Անա այստեղ մի զոյգ Թռչուն տաքացրել են բու-
նը և մէջը սիրուն ձուաներ դրել, ձագերի տակն էլ փա-
փուկ փուլածք փռել: Բունը չար և կոպիտ երեխա-
ների ձեռքից բոլորովին թագնւած է հողակոյտով
և այնքան լաւ ծածկւած խիտ թփի խորքում, որ
ոչ մի չարաճճի կամ բարի, խտառսիրտ կամ բարեգութ
Թռչնորս-երեխայ չէր կարող նրան գտնել: Այդ Սևաչլինք
ամուսինների շնորհքն է, որ այնքան զգուշութիւնով
ծածկել են իրանց սերնդի և իրանց իսկ բնակա-
րանը: Սկիզբը նրանք դրել էին այնտեղ հինգ հատ
գեղեցիկ գորշագոյն ձուաներ, նրանց միջից դուրս եկան

յետոյ հինգ հատ փոքրիկ թռչնիկներ և կազմեցին մի ճթճթան ընտանիք: Նրանց պստլիկ կտուցները համարեա ամբողջ օրը բաց էին և նրանց հայրն ու մայրը միայն զբաղւած էին լքցնելու այդ փոքրիկ բերանները ճարած կերակրով:

Բայց իր ամենաեռանդուն գործունէութեան մէջ էլ պ. Սևաշլինքը ժամանակ էր ճարում նստել երբեմն-երբեմն մի մօտակայ ճիւղքի վրայ և ընտանիքի բարեբաղդութեան առիթով երախտագիտական երգ երգել:

Զ.

ԿԵԱՆՔԻՍ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

ըբոր հասաւ կեանքիս զարուն,
Ես ծաղկեցի ինչպէս վարդ,
Որ կազմում է այնքա՛ն սիրուն
Ծաղկանոցի շքնաղ զարդ:

Երբոր հասաւ կեանքիս ամառ,
Դարձայ հասուն, պտղաւէտ.
Աշխատեցի ես միշտ յամառ՝
Լինել ազգիս օգտաւէտ:

Սակայն հասաւ կեանքիս աշուն,
Թառամեցի ես արդէն.
Այդպէս թօշնեց վարդը նախշուն,
Երբոր հասաւ իր վաղէն:

Կըգայ նաեւ կեանքիս ծմեռ,
Ես կըմոնեմ հողի տակ.
Զրկայ ոչինչ երկրում անմեռ,—
Հողն է վերջին յիշատակ:

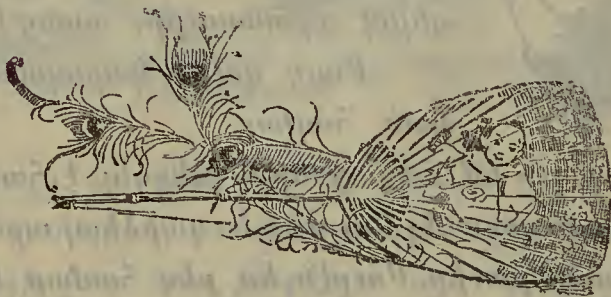
Կը գայ նորից մի վառ զարուն,
Կը ըողըռջի մ'ի նոր վարդ

Սահայն, աւա՛ղ, այդ նոր տարուն
Ես կըլինեմ ննջող մարդ:

Ինձնից յետոյ կեանքը դարձեալ
Պտոյտ կըգայ իր շաւղով.
Նա կարծես թէ չունի անցեալ,
Ընթանում է այդ կարգով:

Թէպէտ ննջեմ անգարթ քնով
Խոնաւ ու սառ հողի տակ,
Բայց ես կ'ուզեմ կեանքիս գնով
Թողնել քարի յիշատակ:

Խ. Բարսեղեան

Ճ Ա Գ Ա Ր Ն Ե Ր

ուրէն, ինչո՞ւ ես լաց լինում, ի՞նչ է պատահել, հարցրեց Գուրգէնը ընկերոջ.—ասա, շուտ, գուցէ կարողանամ օգնել քեզ:

—Զեա կարող օգնել, հազիւ զրապելով արտասուքը, ասաց Սուրէնը:

—Բայց գուցէ կարողանում եմ. ասա, հոգիս:

—Կատուն իմ ճագարներին խեղդել է, հազիւ կարողացաւ արտասանել Սուրէնը և դարձեալ արտասուեց:

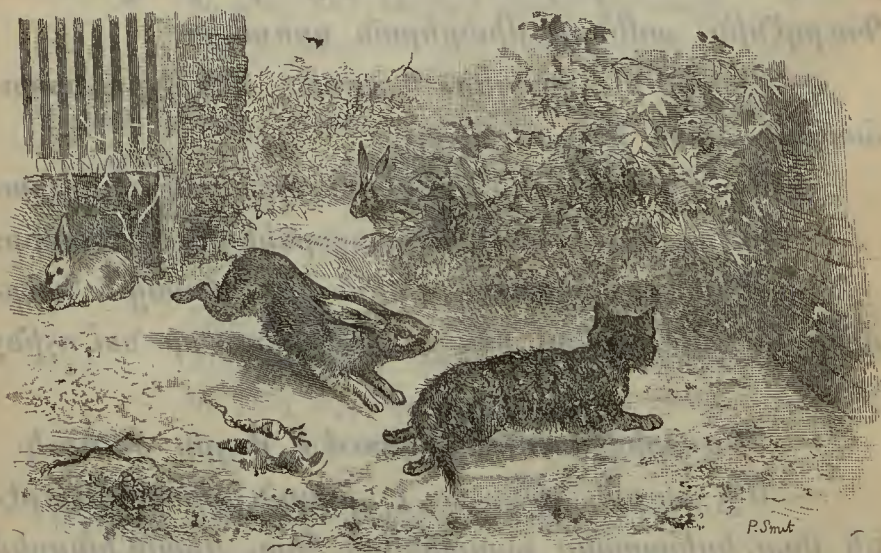
—Հանդարտուիր, Սուրէն, ես քեզ համար կրբերեմ իսկ և իսկ այնպիսի գեղեցիկ ճագարներ:

—Ո՞րտեղից կարող ես բերել, հարցրեց Սուրէնը արտասուալի աչքերով, զու միայն ինձ մխիթարել ես ուղղում:

—Կրբերեմ, անպատճառ կրբերեմ, միայն թող լացդ:

Գուրգէնը վազեց տուն իր մօր մօտ:

—Մայրիկ, թանկագին մայրիկ, երեակայիր, խեղճ Սուրէնին որպիսի անբաղդութիւն է պատահել. կատուն խեղդել է նրա ճագարներին. որ գիտենաս ինչպէս է լաց լինում: Գիտե՞ս ինչ, մայրիկ ջան, ես ցանկանում եմ գնել նրա համար ուրիշ ճագարներ:

—Բայց դու փող ունի՞ս, սիրելիս:

—Ո՛չ, մայրիկ, ես փող չունիմ, հէնց դրա համար էլ վաղեցի քեզ մօտ խնդրելու այն փողերը, որոնցով ուզում ես ինձ համար մանկական տօնի տոմսակ գնել:

—Ոչինչ, վերցրո՛ւ. բայց յետոյ չե՞ս ափսոսալու որ զրկուեցիր մանկական տօնից:

Գուրգէնը վերցրեց փողերը, համբուրեց մօրն ու վսկոյն վաղեց վաճառանոց, գնեց մի զոյգ գեղե-

ցիկ ճագարներ, որոնց իսկոյն տարաւ Սուրէնին:

Սուրէնի ուրախութիւնն աննկարագրելի էր, և երկու ընկերները երկար խաղում էին ճագարների հետ, կերակրելով նրանց սիպտակ հացով և կաթով:

Գուրգէնը վերադարձաւ տուն, տեսնում է որ իր քոյրերն ու եղբայրները զարդարած ուրախ զւարթ շտապում են մանկական տօն. հէնց որ նրանք տեսան Գուրգէնին, ամենքը միաբերան գոռացին.

— Զտապիր, շտապիր, Գուրգէն, մենք քո պատճառով կարող ենք ուշանալ:

— Ես ձեզ հետ տօնի չեմ գալու, պատասխանեց նա:

— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ չես գալ, աղաղակեցին երեխայքը:

— Այնպէս պատահեց, սիրելիք, ասաց Գուրգէնը և աչքի տակով նայեց մօր վրայ, որ նա ոչինչ չասէ:

— Զե՛ս ափսոսում, հարցնում է մայրը ծածուկ:

— Ո՛չ, մայրիկ ջան, ես էլ իսկոյն կրգնամ Սուրէնի մօտ, կըխաղանք ճագարների հետ, միայն խնդրեմ որ թոյլ տաս վերցնեմ կաթ և հաց:

Մայրը համբուրելով որդուն ասաց. — Եղի՛ր միշտ այդպէս և մխիթարիր քո ընկերներին:

Երեխաները հետաքրքրւեցին, թէ ինչո՞ւ Գուրգէնը չէ գնում հանդէս և չէ տխրում:

Այդ մասին իմացան միքանի օր անց և շատ գովեցին Գուրգէնին:

Թարգ. ոս. Խ. Սիմէօնեան

Երգէ՛, ճվ՛ զաւակ, վայրի բնութեան
Ու գեղ զգայուն՝ երգերդ մռայլ,
Ապրէ՛ միայնակ, ու թո՛ղ մարդկութեան
Կրքերն չի յուզեն կեանքդ անայլայլ:

Ապրէ՛ բնութեան բարիքներով լի,
Բնական կեանքը կուշտ վայելելով,
Ու թո՛ղ մեր կեանքը նսեմ, դառնալի,
Երբէք չի փորձէ քեզ հաճոյքներով...

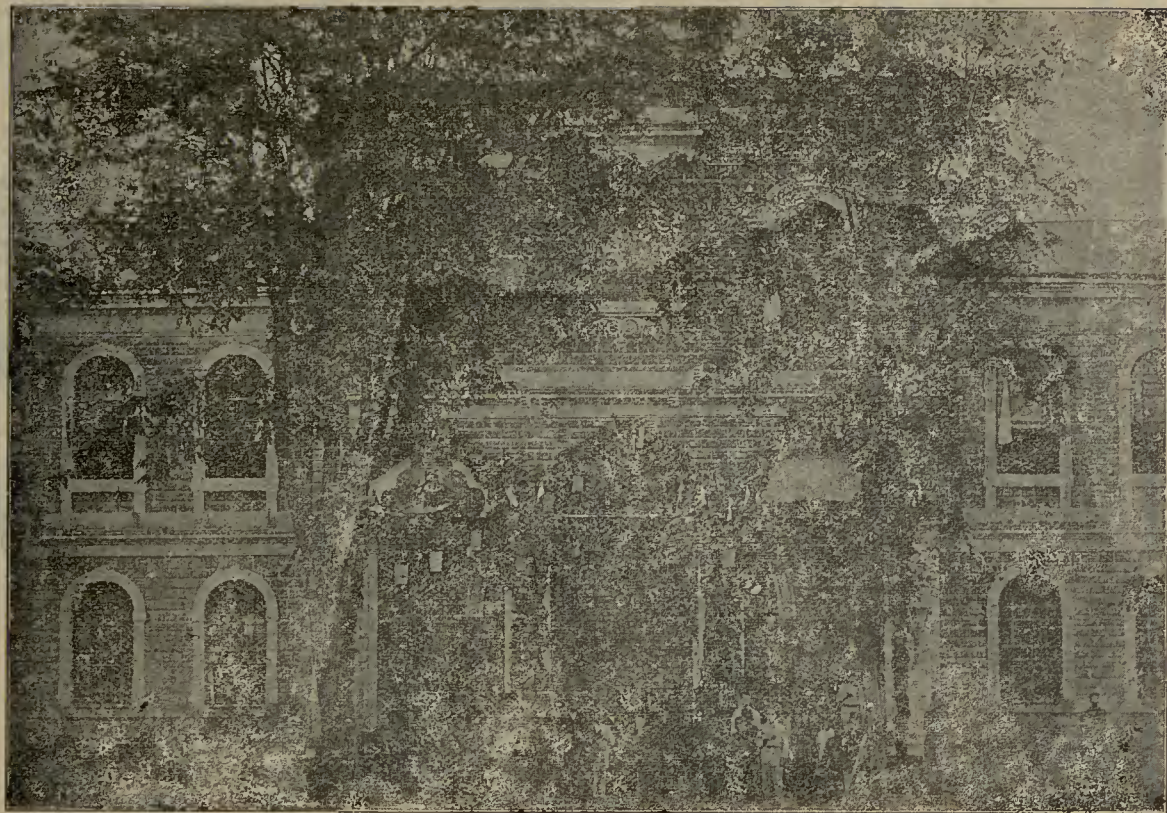
Ամրան արեւէն, ձմռան բուքերէն,
Այրած կամ սառած, աշխատանքիդ տակ,
Երգը թո՛ղ թռի քո շրթունքներէն,
Բղխած քո սրտի վիհէն անյատակ...

Ապրէ՛, գիւղացի, ուրախ, միամիտ,
Քո հորիզոնով պինդ շրջապատւած,
Ու թո՛ղ աշխարհի ձգտումներն անմիտ,
Չբզան պղտորել կեանքիդ առեղծւած...

Երջանի՛կ ես դու քո տգիտութեամբ,
Վայելէ՛ կեանքը, ապրէ՛ դու անով...
Մինչ մենք՝ զաճաճներս, սին հպարտութեամբ,
Կը խորտակենք զայն մեր գիտութիւնով...

Հրահե-Վանէ

U. Է ջ մ ի ա ծ ի ն. Գ է ո ը գ ե ա ն ժ ե մ ա ը ա ն

ԿԵԱՆ Ք ՊԱՀԱՆՋԸ

(Պատմաբան)

I

Այրի Մագթաղը բնակում էր մի հասարակ ու փոքրիկ սենեակում: Լոյսը շատ աննշան չափով էր ընկնում տան երկու փոքրիկ պատուհաններից: Նոյնիսկ անցուղարձ անողների գլուխները չէին երևում ներսից: Ամեն անգամ, եթէ մէկն անցնէր փողոցից, մի երկար սուսեր ընկնում էր տան մէջ:

Մայիսեան օրերից մինն էր. այն օրերից, երբ ամեն ինչ կարծես նոր կեանք է առնում, նոր շնչով է ուզում ապրել... Այրի Մագթաղի տան մէջ կեանքը մի տեսակ սահում էր, ինչպէս միշտ՝ տիւրը և տրտում: Մանաւանդ այդ վերջին ժամանակները նրա վշտի վրայ մի ցաւ էլ աւելացաւ. երեք ամիս սրանից առաջ մեռաւ նրա ամուսինը, թողնելով խեղճ կնոջը և իր միակ որդուն—Կարապետին՝ յետին չքաւորութեամբ մէջ:

Սենեակի մէջ ամեն ինչ ներկայացնում էր չքաւորութիւն: Այստեղ-այնտեղ թար ու թափած էին շորեր, թէյի սարքը

և ամանիքը: Կարասիքը համարեմ թէ բացակայում էր: Միակ սեղանը, որ դրած էր փողոցի պատուհանի առաջ, կազմում էր նրա դիվանը: Կարգը սրանից մի անկիւնում յենած էր մի հնացած կոմոդ, որ վաղուց չէր լինիլ այստեղ, եթէ սրան էլ գնող լինէր:

Միայն մի իր, որ աչքի լուսի պէս փայփայում էր այրին և որ նրա բերանի հացն էր կազմում—դա նրա կարի մեքենան էր:

Մայրը նստած շապիկ էր կարում, իսկ Կարապետը նոյն սեղանի առաջ սերտում էր իր դասերը: Սենեակի մէջ տիրում էր ազօտ լոյս, փոքրիկ լամպը հազիւ էր լուսաւորում իր շուրջը: Այրին եռանդով և արագ պտրտեցնում էր կարի մեքենայի անիւը, որից սենեակի մէջ տարածւում էր ձայն և աղմուկ:

Կարապետը պատրաստում էր իր դասերը: Վաղը նրա քննութիւնն է: Այս տարի Կարապետն աւարտում է քաղաքի ծխական դպրոցը:

Ամեն անգամ, երբ թերթում եմ ես էջերը Սուրբ-Գրքի.

Միշտ վշտացած ես ասում եմ՝ ո՛ւր է սէրն մարդերի,

Որ Փրկիչը իր կտակով խաչի վրայ դրոշմեց...

Սերտում էր Կարապետը: Յետոյ մի քիչ կանգ առնելով, նա կրկին շարունակեց. *դրոշմեց, դրոշմեց...*

—Մայրիկ, ի՞նչ է նշանակում դրոշմեց:

Այրին, որ շարունակ իր կարն էր անում, բոլոր ուշադրութիւնը կենդրոնացնելով նրա վրա, սթափւեց կարծես խոր քնից:

—Ի՞նչ ես ասում,—հարցրեց նա:

—Հարցնում եմ՝ ի՞նչ է նշանակում դրոշմեց:

—Ի՞նչեք ես հարցնում. ինչո՞ւ վարժապետիդ ասածը լաւ չես լսում:

—Այդ ոտանաւորը մենք վաղուց ենք սովորել:

—Լաւ, ի՞նչ անենք որ...

—Մոռացել եմ:

—Գլուխ չունեմ, չեմ իմանում, ի՞նքդ սովորիր, մեզ այդ

չափն էլ չեն ասել: Գիրքդ գիր գլխիդ տակ, առաւօտը վեր կրկենաս, կիմանաս:

Եւ այրին շարունակեց չխշխկացնել իր մեքենան:

Սենեակում տիրեց կրկին սերտողութեան ձայները:

Մարդիկ ամեն գիրք կարդում են,

Սիրոյ գիրքը չկամեն...

Սիրոյ գիրքը չկամեն...

Սիրոյ գիրքը չկամեն...

Կրկնեց Կարապետը, աչքերը յառելով հեռուն: Նա կրկին կանգ առաւ. նրա սե-սե խաղողի նման աչքերը արտասովոր փայլ ընդունեցին, իսկ դեղեցիկ քթի ծայրը վեր բարձրացաւ. սրա հետ նոյնպէս վեր քաշւեցան նրա լայն ուսերը:

Կարապետը դեղեցիկ աղայ էր: Ուսումնարանում նրան սիրում էին: Միայն երգեցողութեան վարժապետին նա չէր դուր գալիս և այդ այն պատճառով, որ Կարապետը կատարելապէս գուրկ լինելով ձայնից, շատ անգամ խանդարում էր խմբովին երգեցողութիւն իր աններդաշնակ նօտաներով:

Մի անգամ՝ «Այսօր մենք շատ ուրախ ենք» երգելու ժամանակ, երբոր տեղը եկաւ «Հա', հա', հա'-ն» երգել, Կարապետը անդիտակցաբար վերցրեց մի այնպիսի կեղծ նօտ, որ երգը բոլորովին փչացրեց և սրանով ամբողջ դասարանի ծիծաղը զրկուեց: Խեղճ Կարապետը կարմրեց և անխօս հնազանդեց ուսուցչի կտրգաղորութեան՝ չերգել այսուհետեւ: Մինչև դասի վերջը նա լուռ մնաց, միայն խեղճի պնդանքները կարծես սղմում էին և աչքի կոպերը ցածանում:

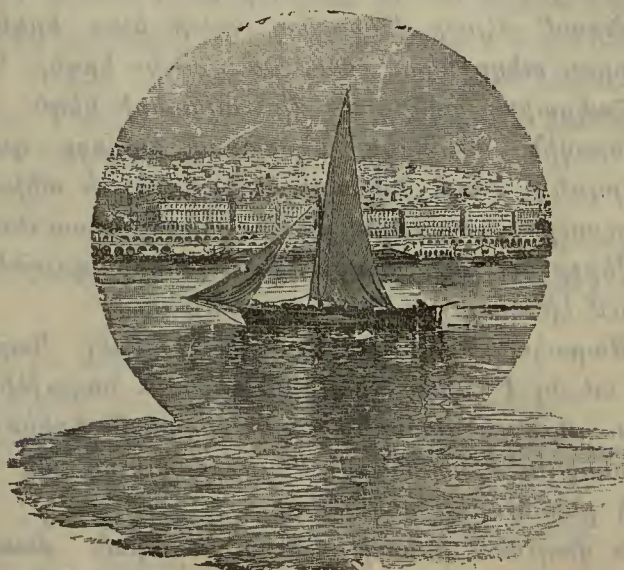
Միխիթարական օրեր ևս շատ քիչ է տեսել Կարապետը: Տանը նա տեսել է միշտ չքաւորութիւն ու նեղութիւն: Հատ անգամ նա զրկւել է դասերից և դպրոցական երեկոյթներից՝ շորեր չունենալու պատճառով: Բայց չընայելով այդ ամենին, նա յետ չի ընկնում իր ընկերներից:

Միայն վաղահին քննութիւններն են նրան մտատանջութեան մէջ դրել: Ինչպէս կըլինի, ինչպէս կ'անցնի, արգեօք կաւարտի նա, թէ կըմնայ նոյն դասարանում: Բայց այդպիսի խայտառակութիւն նա չէր ուզիլ տանել: Նա վախում է

լեզուներից և յատկապէս թելադրութիւնից: Կարապետը չէր կարողանում հաշտուել «ը» «եւ» «ո» տառերի հետ և այս գլխաւորապէս այն պատճառով որ քաղաքացիները այդ տառերի ճիշտ հնչմունքը կորցրել են: Նրանք օրինակ միատեսակ են հնչում «մեռել», «մերել», «առնել», «արնել» և այլն. Կարապետը տանը ոչ ոք չունի օգնող: Հօր կենդանութեան ժամանակ նրան մի քիչ օգնում էր հայրը, որ թէև ինքն էլ շատ բան չըզիտէր, բայց և այնպէս մի քիչ էլ է վրայ էր դրում: Այն օրից, երբ մեռաւ նրա հայրը, Կարապետը այդ վերջին օգնութիւնից էլ զրկւեց: Իսկ մայրը, զբաղւած լինելով իր տնային գործերով, չէր կարող ականաջից օգնել, ուր մնաց որ նա անգործ էլ էր, շնորհիւ իր կատարեալ տգիտութեան:

Այժմ ևս խորասուզւելով իր դասերի մէջ, Կարապետը յոյսը դրել էր իր վրայ և այդ պատճառով մօր մերժումը նրան այնքան էլ չըյուսահատեցրեց, այլ ամենայն ուշադրութեամբ սկսեց սերտել տւած գտւոր:

(Կըչարունակի)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԻՑ

I

Ջրերն եկան ելման-ելման,
Բաղ ու քաղչէղ ջրեցի՛ր.
Ծառըդ ծաղկեց, հովը նստար,
Բաղիդ քարը քաղեցի՛ր:

Սեւ շերտերով կարկուտն եկաւ,
Վար-վաստակս վնասեց,
Բաղ ունեցայ, քար չը տեսայ,
Կեանքս գնաց, պակասեց:

II

Ա'խ կանեմ՝ արին կը գայ,
Թիկունքս քարին կը գայ,
Վախում եմ՝ դարիք մեռնեմ,
Հացկանս դարիք կըգայ:

Ես դարիք եմ ջուր կուգեմ,
Կշտիս մէր ու քուր կուգեմ.
Ա'խ, մէրիկ ջան, քուրիկ ջան,
Ձեր կըշտին մեռնել կուգեմ:

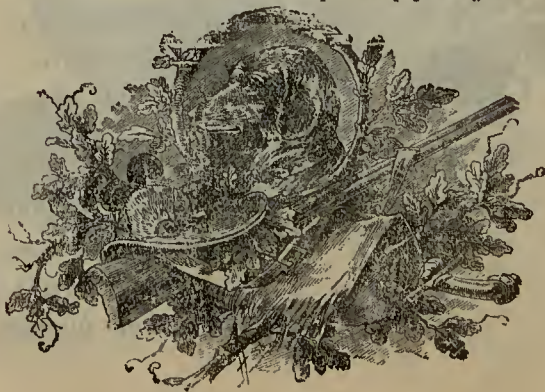
Իմ արմատից սոկւեցայ,
Քամին բշեց հեռացայ.
Քար ու քոյ հողի մէջ
Ես անարմատ շուրացայ:

Հարիք եմ տեղի կարօտ,
Հիանդ եմ դեղի կարօտ.
Ես մի անտէր մեռել եմ,
Հա ըննի հողի կարօտ:

III

Կարաւը կանգնեց քարին,
 Կտուցը լիքը արին.
 Նա իմ սև օրն է լալիս,
 Եղբօրս մորթած քերին:
 Վա՛յ սէրը սուր է դառել,
 Արինը ջուր է դառել.
 Քար-քանդ լինի աշխարհը,
 Ինձ հաժար հուր է դառել:
 Աղբէր, ա'ղբէր, ջան աղբէր,
 Ջանս քեզ մատաղ, ա'ղբէր.
 Հօրից մօրից դու եթում,
 Ժծից-ծոցից զուրկ աղբէր:
 Քանի կանչեմ, քանի լամ,
 Յառտ սրտիս կրակ տամ,
 Ախ, ա'ղբէր ջան, քո դարդից,
 Ես ո՞ւր գնամ, հեռանամ:
 Գնա՛մ-գնա՛մ հեռանամ,
 Հեռու տարին մօտենամ.
 Յետ դառնամ, ա'ղբէր չկայ,
 Նորից կանչեմ, նորից լամ:
 Կարաւը կանգնեց քարին,
 Կտուցը լիքը արին.
 Նա իմ սև օրն է լալիս,
 Եղբօրս մորթած քերին:

Ար. ԽՆԿԵՅԱՆԵ

Ա Ն Ք Ո Ւ Թ Բ Ժ Ի Ը Կ

Մանկական վողրելի մէկ արարւածով

Հեղ. Վ. Ա. Պոպլաւսկու

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

Տիկին Զուշան.

Աստղիկ, նրա աղջիկը.

Մմբատ, Աստղիկի եղբայրը.

Երեխաներ—հիւրեր—2 աղջիկ և 1 տղայ:

Սենեակ. մի կողմում՝ բազմոց եւ սեղան, իսկ միւս կողմում—գրասեղան, վրան գրքեր, տետրակներ եւ ուրիշ առարկաներ: Բազմոցի վրայ նստած է Աստղիկը, ձեռքին բռնած խաղատիկինը:

Տ Ե Ս Ի Լ Ա.

Աստղիկ (մկնակ):

Ահա շուտով երկաթուղին կը գայ և կը բերէ իր հետ Սիրանոյշին ու Մարիամին: Մենք կը խաղանք զանազան խաղեր, որովհետեւ այսօր Նունուֆարիս անւանակոչութեան օրն է: Բայց միայն նա մի փոքր հիւանդ է... սարսափելի շատ է քնում... հէնց որ ես սրան շուռ եմ տալիս և պառկեցնում (փորձով անում է), իսկոյն աչքերը փակում է... ահա և քնած է... բայց Աստուած նրա հետ, թող քնի, իսկ երբ հիւրերը կը գան, այն ժամանակ կը զարթեցնեմ... (պառկեցնում է տիկնիկին փոքրիկ մահճակալում): Դէ, քնի, իմ գեղեցկու-

հիս... Ամենքը իմ նունուֆարիս համարում են գեղեցկուհի, բացի Սմբատից, որ ասում է իբր թէ գեղեցիկ չէ. բայց ես գիտեմ, դա ջգրու է այդպէս ասում, որովհետեւ ինչ է, հայրիկը նրան ընծայ չըտեց, դրա համար էլ նա խեթ աչքով է նայում: (Բեմի յետուից լսում է Սմբատի ձայնը): Ա՛յ, նա գալիս է այստեղ... (Մատի ծայրերով կամաց ժտենում է դռներին՝ հանդիպելու ներս եկող Սմբատին): Կամաց, կամաց, խընդրում եմ, դու կըզարթեցնես նունուֆարիս, այն ինչ նա հիմա քնեց:

Տ Ե Ս Ի Լ Բ

Աստիկ եւ Սմբաս

Սմբաս. Ահա թէ ինչ... միթէ ես քո տիկնիկի համար իմ զւարճութիւնս կըխանգարեմ: (Գոռում է եւ թռչկոտում):

Աստիկ. Գնա՛ այգին, իսկ այնտեղ ինչքան ուզում ես բղաւիր:

Սմբաս. Եթէ քեզ շատ է դուր գալիս այգին, ինքդ գնա ու քո տիկնիկիդ էլ տար այնտեղ, ուզում ես քնացըռ, ուզում ես թաղիր:

Աստիկ. Իսկ եթէ նունուֆարը մըսի:

Սմբաս (ծիծաղում է). Ի՞նչ: Մըսել, հա, հա, հա... միթէ տիկնիկն էլ եարող է մըսել: (Ճաղընչում): «Նունուֆարը մըսի»: Այդ ճրտեղից հնարեցիր: Ես մինչև անգամ աշխարհագրութեան մէջ էլ չեմ կարգացել այդ տեսակ բան:

Աստիկ. Ի՞նչ, ուզում ես դրանով պարծենալ, որ դու աշխարհագրութիւն ես սովորել:

Սմբաս. Երբէք, շատ հարկաւոր է ինձ քո առաջ պարծենալ, ա՛յ...

Աստիկ. Իսկ դու մտաբերում ես երբ մի անգամ հայրիկը քեզ հարցրեց, թէ մենք ճրտեղ ենք ապրում, իսկ դու ինչ պատասխանեցիր, հա:

Սմբաս. Ես ուղիղ պատասխանեցի. ասացի՝ Եւրոպայում:

Աստիկ (ծիծաղելով). Ահա սխալը. մենք ապրում ենք ո՛չ թէ Եւրոպայում, այլ ամառանոցում:

Սմբաս. Ա՛յ դու յիմար: Իսկ ամառանոցը ճրտեղ է գըտնուում, աշխարհի ճիւղ մասում:

Աստղիկ. Ամառանոցը գտնուում է հողի վրայ:

Մմբաս. Ո՛չ, ես բեզ հարցնում եմ, աշխարհիս ո՞ր մասում:

Աստղիկ. Ես որ այդ չեմ սովորել, ո՞րտեղից կարող եմ գիտենալ:

Մմբաս. Ա՛յ, տեսնո՞ւմ ես, ուրեմն այլևս մի վիճիր, երբ որ մի բան չես իմանում... Մենք ապրում ենք Ռուսաստանում, իսկ Ռուսաստանը գտնուում է Եւրոպայում:

Աստղիկ. Այ նորից սխալմունք: Հայրիկն ասում է որ բոլոր ամառանոցները պատկանում են Օդեսսային... տեսնո՞ւմ ես որ դու էլ չըզիտես, թէ եւ աշխարհապրութիւն էլ ես սովորում... Հա՛, հա՛, հա՛, .. գնամ մայրիկին պատմեմ, որ մի փոքր էլ նա ծիծաղի... Հա՛, հա՛, հա... (վազում է):

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

Մմբաս (մենակ, յետոյ) Աստղիկ:

Մմբաս. Այ ձեզ յիմնր: Դէ՛, սպասիր, ես քեզ կը հատուցանեմ... ի՞նչ անել նրա հետ: (Մտածելով): Կըվերցնեմ և կըվիրաւորեմ նրա տիկնիկին... լաւ... (Մօտենում է սեղանին եւ տեսնում է տիկնիկին մահճակալում): Բայց, ահա թէ ինչ: Նա միշտ ինձ զրգոււում է, որ հայրիկը նրա համար տիկնիկ է բերել, իսկ ինձ համար ոչինչ... կը վերցնեմ և ուղղակի դուրս կըշարտեմ պատուհանից: Ոչ. այն ժամանակ կըգտնեն ու կիմանան որ այդ ես եմ արել: Ա՛յ, ինչ լաւ բան միտս ընկաւ: (Ման է գալիս խորհելով): Կըհամաձայնեմ նրա տիկնիկի հետ խաղալ, և այն ժամանակ... (Ներս է գալիս Աստղիկը): Աստղիկ, եկ մի որեւէ բան խաղանք, ապա թէ ոչ այսպէս շատ տխուր է անցնում:

Աստղիկ. Լա՛ւ, շատ լաւ... բայց ասա՛ ի՞նչ խաղանք:

Մմբաս. Ուզում ես այսպէս. դու կըլինես մայր և կունենաս մինուճար նունուճար որդիդ, իսկ ես կըլինեմ բժիշկ: Նունուճարը յանկարծ կըհիւանդանայ և ես կըզամ նրան բժշկելու:

Աստղիկ (Թռչկոտալով). Լաւ, լաւ... բայց խնդրեմ շատ դառը դեղեր չըտաս:

Մմբաս. Այդ քո գործը չէ. ուրեմն այդպէս, ես դուրս եմ

զնում: (Մի կողմ): Սպասիր, ես այնպիսի դեղեր գրեմ, որ իսկոյն սատկի: (Հեռանում է):

Աստղիկ. Հիմա տեսնենք թէ, երբ բժիշկը կըգայ, ինչ կանէ, որ այլևս շատ չըքնի... (վերցնում է տիկնիկին եւ նըստում: Լռութիւն): Ինչքան վատ բան է սպասելը: (Վեր է կենում եւ սուսուփուս ման է գալիս): Նա ինչ է շինում այնտեղ այսքան ժամանակ: (Դուռը ծեծում են): Ա՛հ, բժիշկն է: (Դուռը նորից ծեծում են): Ո՛վ է այդտեղ:

Մմբաս. (Չայնը փոխելով դռների յետեւից): Կարելի է ներս մտնել:

Աստղիկ. (Աչքերը ցած գցելով եւ տխուր կերպարանք ստանալով): Համեցէք: (Ներս է մտնում Սմբատը: Հագած ունի հօր մեծ սիւրտիկը, ցիլինդրը գլխին, փայտը ձեռքին, ակնոցները աչքերին: Գրպանում ունի մի մեծ շիշ եւ մի մեծ մըկրատ):

Մմբաս (Փոխած ձայնով). Bonjour, madame!

Աստղիկ. (Զսպելով ծիծաղը. ինքն իրան) Ա՛խ, ինչպէս նա ծիծաղելի է: (Բարձր): Բժիշկ, իմ աղջիկս հիւանդ է:

Մմբաս (Նոյնպէս). Ի՞նչ է պատահել նրա հետ:

Աստղիկ. Նա սարսափելի շատ է քնում:

Մմբաս (Նոյնպէս). Կարելի է նայել ձեր աղջկան: (Վերցնում է տիկնիկը) Ա՛յ, ա՛յ... ինչպէս նա կարմրագոյն է: Հարկաւոր է որ նա վաննա ընդունէ, այն էլ շատ տաք: (Հանում է մկրատը):

Աստղիկ. Ի՞նչ պէտք է անէք:

Մմբաս (Նոյնպէս). Տեսնում էք, այս հիւանդութեան հետ...

Աստղիկ (Խօսքը կտրելով). Բայց ինչ տեսակ հիւանդութիւն է:

Մմբաս. Ի՞նչ տեսակ հիւանդութիւն... (ինքն իրան): Ի՞նչպէս է բժիշկը անւանում այն հիւանդութեանը, որ մի ժամանակ իմ մայրս նրանով հիւանդացաւ... ինՖ... ինֆուկցիա... ո՛չ... բայց ոչինչ, միևնոյն է... (Բարձր): Այդ հիւանդութիւնը կոչւում է ինֆուկցիա, դա այժմ սովորական է, և այդ տեսակ հիւանդութիւն ունեցողին պէտք է գլխիվայր թողնել ամենատաք ջրում և ոտները կտրտել:

Աստղիկ (վերկենալով տեղից). Ի՜նչ... սուտ է, սուտ է...
Դու ի՜նչ բժիշկ ես: Դու ջգրու ես անում. կորի՛ր, հեռացի՛ր...

Սմբատ (Բնական ճայնով). 2՛ է որ դու թոյլ տւիր մինչև վերջը սպասել...

Աստղիկ (Հայով). Որպեսզի աչքերիս առաջ կտրտես իմ
նունուֆարիս ոտները:

Սմբատ. Դու մի վախենար... մի նայիր. ես ըողէապէս

կրվերչացնեմ օպերացիան: Դէ, համաձայնէր: Մի վախենար, ահա ինձ նունուֆարիդ:

Ասդիկ (Երեսը ձեռքերով ծածկում է). Օ՛, Աստած, ինչ անեմ... ինչ անեմ...

Սմբատ (Կեղծ ծայնով). Մի փոքր էլ համբերութիւն... Մէկ, երկու... (Հէնց այն է, ուզում է կտրել, երբ յանկարծ տիկին Շուշանը ձեռքը բռնում է):

Տ Ե Ս Ի Լ Դ.

Նրանք եւ սիկ. Շուշան

Շուշան. Սպասեցէք, «անգութ բժիշկ», ինչո՞ւ ի գուր տեղը անմեղ աղջկայ կեանքի թելն ուզում էք կտրել: (Աստղիկին): Հանդստացէք, տիկին, այս բժիշկը չըհասկացաւ ձեր աղջկայ հիւանդութիւնը, վերցրէք ձեր աղջկան տաք վերմակով ծածկեցէք, իսկ վաղը, երբ կըզարթնէք, այն ժամանակ նրան կատարեալ առողջ կըգտնէք: (Տալիս է տիկնիկը Աստղիկին, իսկ Սմբատը գլխիկոր կանգնած է): Դէ, Սմբատ, հանի՛ր հագուստներդ, ապա թէ ոչ իսկոյն հիւրերը կըզան: Երկաթուղին եկաւ, երեխաներն էլ գալիս են: (Յերս նն վազում երեխաները, ըայց երբ տեսնում են Սմբատին, կանգ են առնում): Պարոններ, ներկայացնում եմ ձեզ «անգութ բժեկին»:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե.

Նրանք եւ հիւրերը

Հիւրեր. Ո՞վ է սա, ո՞վ է սա... (Ամենքը հետաքրքրութեամբ նայում են Սմբատի երեսին):

Տղան (վերցնում է Սմբատից ցիլինդրը). Սա Սմբատն է:

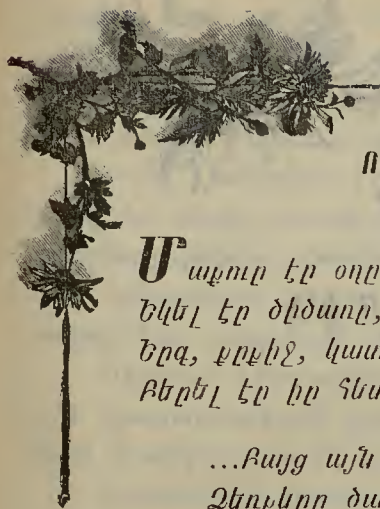
Հիւրերը (միասին). Սա խօմ Սմբատն է, Սմբատը... Ի՞նչ է պատահել սրա հետ:

Շուշան. Դա Սմբատն էր, բայց այժմ դարձել է «անգութ բժեկ»: (Սմբատը սկսում է փախչել):

Հիւրեր (Ժիծաղելով վազում են Սմբատի յետեւից). Սմբատ, «անգութ բժիշկ», հա՛, հա՛, հա՛... Բժիշկ, հա՛, հա՛, հա՛...

Վարազդոր:

Հայր. Բաբուրեանց

ՈՐԲ ԴԱՂԹԱԿԱՆԸ

Մաքուր էր օդը, ուրախ ընդունին,
 Եկել էր ծիծառը, քացել մանուշակ.
 Երգ, քրեկջ, կատակ—անվերջ խնդուծին
 Բերել էր իր հետ զարունն անուշակ:

...Բայց այն միայնակ աղջիկն ո՞վ է՝
 Ձեռքերը ծալած, յօնքերը կիսում...
 Համայն ցնծութեանը, ասէք, այդ ո՞վ է

Արհամարհանքով նայում սարսափած:

Որք զաղթական է այնտեղ կանգնածը,
 Անտուն, անպաշտպան հալածւածներից.
 Պատիւ, հայրենիք, կրօն, սրբութիւն
 Ազատ պահողը պղծութիւններից:

Խեղճ զաղթականը՝ զարուն դեռ էր նեւ,
 Եորա համար չէ խնդուս ընդունին.
 Եորա զարունը մշուշ պատած է,
 Մշուշի տակ էլ լի է ընդունին:

Գր. Բագ.-Աղաքանեան

ԾԱՂԻԿՆԵՐԻ ՄԷՋ

XXI

ՍՈՒՆԿԵՐ

Ննիկը երբ բարձրացաւ սրահը, Նիկողայոսը պատշգամբում նստած գունաւոր քաւանկին թղթերից նուակներ ու աղամաններ էր շինում:

—Մեղը կերար... ինձ ինչո՞ւ չըզարթեցրիր... ինչո՞ւ հետզըրտար... ասաց Նիկողայոսը Աննիկի մօտ վազելով:

—Ա՛յ քեզ օյին, ասաց Յարութիւնը, իր մեղը ուրիշի շնքին է փաթաթում. առաւօտը գարթեցրել են, զարթեցրել, չէ ուղեցել տեղից վեր կենալ, այժմ ուրիշներն են մեղաւոր:

Նիկողայոսը քիթը կախ ձգեց և առանց պատասխան տալու վազեց այգին, որտեղ քիչ յետոյ գնաց և Աննիկը: Այդտեղ մեծ հաճարի ծառի տակ գտաւ երկու տղաներին: Արշակը ձեռները շարժելով տաք-տաք ու բարձր մի բան էր պատմում:

—Ահա և Աննիկը, ուրախացաւ նա ու առաջ գնալով ասաց. գիտես, մենք գնում ենք սունկ հաւաքելու:

—Սունկ, այ հիանալի միտք. ես էլ ձեզ հետ կըգամ, բացականչեց Աննիկը: Ռ՛րտեղ է սունկը բռնում:

—Այստեղ մօտ, անտառում, ծառաստանի ետևը և այնքան շատ կայ, որ կըզարմանաս: Ես այսօր արևծագին գնացել էի այնտեղ մորի քաղելու, մոլորուեցի. մի հրաշալի տեղ ընկայ, այնքան սունկ կար որ սայլերով էլ կրես, չի վերջանալ:

Նիկողայոսը դեռ ուռած էր, որ առաւօտեան չէին տարել մեղուանոցը և լուռ լսում էր նրանց:

—Դէ, բաւական է, Նիկողայոս, ես մեղաւոր չեմ, որ դու քնով ես անցել, ասաց Աննիկը. աւելի լաւ է գնաս իմ գամբիւղները բերես, մանկանոցի սլատուհանումն են դրած:

Նիկողայոսը բերաւ զամբիւղները և երեքն էլ առանց ուշացնելու ուղղուեցին դէպի անտառը:

Սկզբում Նիկողայոսը հազիւ էր իրան տւած հարցումներին պատասխանում, բայց քիչ-քիչ բացւեց և շուտով այնպէս փափկեց, որ մոռացաւ առաւօտուայ անցքը:

Երեխաները խօսելով ու միմեանց առաջ կտրուկ անելով՝ աննկատելի կերպով հասան մինչև անտառի բերանի մօտ բսած խիտ սօսիներին ու հաճարկիներին:

Անտառը մութն էր. արևի հառազայթները դժւարութեամբ էին թափանցում ծառերի մուգ-կանանչ կամարներից և փայլուն շրջաններով պարարտ կանաչեղէնի վրայ փշրտում, որի մէջ անուշահոտ մանուշակները համեստութեամբ ծածկւել էին և վայրի մեխակը իր մուգ-կարմիր գլխով պայծառ կարմրին էր տալիս ամբողջ անտառը ծածկող ծաղիկայ գորգի մէջ հպարտ-հպարտ բարձրացած: Ամեն մի քայլափոխում երեխաները նոր-նոր ծաղիկներ էին գտնում, որոնք իրանց հոտով ու տեսքով զբաւում էին նրանց:

Աննիկն ու Նիկողայոսը ծաղիկներից վնջեր էին կապում, իսկ Արշակը շտապեցնում էր, որ առաջ գնան: Մի տեղից միւսը անցնելով, երեքն էլ շուտով դուրս եկան մի մեծ դաշտի մէջ, որին շրջապատում էին հարիւրամեայ թեղօշներ, թխկիներ, բարդիներ կաղնիներ ու հոճիներ. հսկայ սօսիները պահապանների պէս շրջապատել էին նրան ամեն կողմից: Նրանց մէջ սղմած՝ արևի դէմ կանգուն մնացել էին մի վայրի խնձորենի և երկու կեռասենի:

Մի կողմում կարմրին էին տալիս հոնի և կոծոխուրի երկարաւուն պտուղները, բայց աւելի զարմացրեց երեխանե-

ըին Լանաշ մամուռներն և գեղեցիկ փետրածն տերն ունեցող արջաքոլի տակ ապաստանած բազմաթիւ գոշնդգոշն սունկերը:

Այդ սունկերից միքանիսի ծիրանեգոշն կոյոր գլխարկների վրայ ասես թէ մանր մարգարիտներ լինէին, միւսների գլխի ճերմակ դարզը դեղին գոշն ունէր, երբուղներին՝ վարդագոշն,—մի խօսքով այդտեղ աշխարհի սունկ կար, որ երեխաների աչքերը մտացել էին չուած:

—Ահ, ինչքան սունկեր կան այստեղ, ճղաւեց Աննիկը և քաղած ծաղիկները շուտով զամբիւղից թափելով՝ սկսաւ սունկերով լցնել: Աննիկն ու Նիկողայոսը ձեռքի տակ ընկած բոլոր սունկերը քաղում էին, իսկ Արշակը միայն ամենից խոշորներն ու գեղեցիկներն էր ընտրում:

—Ջոտ վերջացրու, շտապեցնում էր Աննիկը Արշակին,— ես ուզում եմ, որ խոհարարը հէնց այսօր ճաշին սունկերից կերակուր պատրաստէ: Այ թէ Հայկանուշը կուգախանայ. նա շատ է սիրում թթու սերով սունկը:

—Ես էլ եմ սիրում, սակացրեց Նիկողայոսը, հազիւ իր զամբիւղը և լիք դոգնոցը բարձրացնելով:

—Միայն մէկն էլ քաղեմ, պատասխանեց Արշակը. այնպէս լաւ արդանակ եփեմ ինձ համար, քո սէրով սունկից էլ համով լինի: Եւ ոչ մէկին, ոչ մէկին էլ չեմ տալ, բոլորը ինքս կուտեմ:

Երբ ածելու տեղ չըմնաց, երեխայքը վազէվազ տուն գնացին, դարբասի մօտ նըսնց հանդիպեց տիկին Նունէն:

—Այդ սրտեղից էք գալիս, այդ ինչ բան է ձեր զամբիւղներում, հարցրեց թանչին տուղ երեխաներից:

—Սունկ է, պատուական սունկ, ամենքը միաբերան պատասխանեցին:

—Սունկ. սրտեղ էք ժողովել:

—Անտառում, այդ ես եմ գտել, հպարտութեամբ ասաց Արշակը և իր զամբիւղը բաց արաւ:

—Տէր Աստուած, ձեռքերը ծնկանը խփեց տիկին Նունէն. լաւ սունկ է. դնացել հաւաքել են անպէտք թունաւոր սունկերը: Տէր լսել որ շատ ժամանակ չէ դրանցից թունաւորուել են միքանի թուրք երեխաներ, որոնք նոյն տեղից, որտեղ դուք էք ժողովել, սունկ են հաւաքել...

Ս. Էջմիածին. — Գեորգևան ճեմարանը:

—Մենք չենք թունաւորւիլ, կեփենք ու այնպէս կուտենք, խօսքը կտրեց Արշակը:

—Տէրը մի արասցէ՝ այդ սունկերն ուտէք. այն երախաներն էլ նոյնպէս արգանակ են եփել կերել ու ամենքը մեռել: Ես ձեզ արգելում եմ մենակ սունկ քաղելու գնալ, մինչև որ չսովորէք թունաւոր սունկը լաւից ջոգելը, ասաց տիկին Նունէն:

Երեխաները վախեցած՝ շուտով զամբիւղներից ու գոգնոցներից դէն թափեցին իրանց բոլոր հաւաքածը:

—Ես սրտեղից իմանայի, որ այդ սունկերը լաւը չեն. նըրանք չէ որ բուսել էին խոնաւ, շուաք տեղ հաստ կոթերով են ու իսկականի հոտ ունին, ինքն իրան արդարացրեց Արշակը:

—Քեզ ոչ ոք չէ մեղադրում, բայց ձեզ ամենքիդ խնդրում եմ այլևս սունկ չըհաւաքել, լրջութեամբ ասաց տիկին Նունէն:

—Ի՞նչ է պատահել, հարցրեց Յովակիմը, որ այդ միջոցին վրայ հասաւ:

—Յովակիմ, խնդրեմ սրանց բացատրիր, որ չէ կարելի սունկ քաղել առանց լաւ ճանաճելու, դարձաւ նրան տիկինը:

—Բայց ի՞նչպէս զանազանենք թունաւոր սունկը ուտելու սունկից, կրկնեց Աննիկը:

—Դժւար է ճանաչել, սիրելի օրիորդ, ուստի ձեզ խորհուրդ եմ տալիս միմիայն ձեզ ծանօթ տեսուկներն ընտրէք: Այո, նշաններ կան, այն է—սուհասարակ շատ գունաւոր սունկերը, մանաւանդ նրանք, որ կոթի վրայ մանեակ ունին, գրեթէ ամենքն էլ թունաւոր են, բացի շամպինիօն ասւածը. բացի այդ անպէտք ու թունաւոր սունկերը բորբոսի հոտ ունին, սլատասխանեց այդեպանը: Գնանք ինձ մօտ, ուր նստարանն է և ես ձեզ կըպատմեմ ինչ որ գիտեմ սունկի մասին, աւելացրեց նա:

Երեխաները խմբովին վագեցին ծերունու ետևից և նրա շուրջը նստոտեցին:

Ծերունին այսպէս սկսեց իւր պատմութիւնը.

—«Սունկը ստոր տեսակի մի բոյս է. նա կանտնչ գոյն տուող նիւթ չունի, որ քլորոֆիլ է ասում և որի շնորհիւ սընընդւում է բոյսը:

Դրա համար էլ սուռիկները կարող են միմիայն պատրաստ սնունդ ունեցող տեղերում աճել. այն է՝ պարարտ փթբանքով լի (փտող նիւթերով) հողի մէջ կամ կենդանիների ու բոյսերի վրայ, որոնցից վերջ ի վերջոյ դրանք փշանում են: Սուռիկը երկու մասերից է բաղկացած—ստորերկրեայ քոթուկից և բացօդեայ ընակոթից ու գլխարկից: Քոթուկը կազմւած է ամենամանր ճերմակ թելերից, որոնք ասւում են մազմզուկներ և բոյսերի ամրատների պէս գետնից ծծում են սննդաբար հիւթերը:

Սուռիկները աճում են սպօրաներով (մանրիկ սերմերով), որոնք գետեղւած են գլխարկի տակ գտնւած ճառագայթաձեւ թիթեղների կամ շերտերի մէջ:

Սպօրաները փոշու տեսք ունին և իրանց թելթել լինելու շնորհիւ քամիներից շատ հեռւուր տալածուծիւն են քշւում և հէնց որ մի խոնաւ տեղ են ընկնում, շուտով աճում, սուռիկ են դառնում:

Ռուսաստանի անտառներում շատ սուռիկ է բսնում և գիւղացիների համար ընտիր կերակուր է. նրան աղ են դնում, չորացնում են, եփում են և տապակում. քաղաքներում էլ պակաս պատիւ չունի սուռիկը: Կովկասում անտառները քիչ են և սուռիկ քիչ է լինում. մեծ մասամբ Ռուսաստանից են բերում: Սուռիկը կորցնում է իր թունաւոր ազդեցութիւնը, բանի դնում ենք դէպի հիւսիս, հաւանական է որ այդ բանը կախումն ունի թէ հողի կազմւածքից և թէ կլիմայական պայմաններից:

Արտասահմանում թունաւոր են համարում մեր ուտելու սուռիկերի շատ տեսակները և կերակրի մէջ չեն դործ ածում: Բայց այնտեղ մեծ գին ունի և լաւ ծախւում է շամպինիոնը և տոմըալանը, որ մեղանում աճւում է Ղարաբաղում և արտաքին տեսքով շատ նմանում է կարտոփիին. տոմըալանը դրսից մուգ-գեղին գոյն ունի, ներսից բաց. նա հիւթալից է, աճում է գետնի տակ, ոչ կոթ ունի և ոչ գլխարկ, նրան ժողովում են գլխաւորապէս ձմեռայ վերջերին: Տոմըալանը համեղ սուռիկ է. ուտում են թէ տապակած, թէ կերակրի մէջ համեմած, թէ կրակի վրայ խորոված և վրան աղ ցանած:

Տոմբալանը ևս աճում է սպօրաներով, որ գտնւում են նրա մէջ։
Չամպինիօնը կարելի է մինչև անգամ արհեստական կերպով ևս շատացնել...

— Իսկ սպօրաները նոյնպէս բանջարանոցումն են ցանում, նրա խօսքը կտրեց Աննիկը։

— Ո՛չ, երեխայք, բանջարանոցում չեն ցանկանում, այլ տաք ու խոնաւ դետնաւան մէջ։ Այնտեղ մանր գաճի հետ խառնում են հող ու ձիու աղը, լաքեր պատրաստում, մէջը մագմղուկներ ու սունկի գլխարկների կտորներ թաղում։ Լաքերը լաւ առատ ջրում են և երկու շաբաթից յետոյ շամբինիօնը արդէն պատրաստ է։ Եթէ սունկը արմատով չըհանեն, այլ հողում թողնեն ստորերկրեայ մասը և կոթն ու գլխարկը կտրեն, այն ժամանակ շամպինիօնը երկտը ժամանակ կըբսնի։

— Ես շատ եմ սիրում սունկը, ասաց Աննիկը, ավսոս որ մեզանում քիչ կայ,

— Մենք կըցանենք դետնատանը, մի վախենաք, ինչքան ուղենաք, կարող էք ուտել, պատասխանեց Յովակիմը։

Կ. Կ. Մէլիք-Շահնազարեան

Մեր հայ ազգը կրօնասէր ժողովուրդ է. ամեն տեղ ուր նա բաղդի ձեռքից հալածւած գաղթել, բնակութիւն է հաստատել, այնտեղ իր առաջին պարտքն է արել, նեղութիւններ քաշել, չարչարել, իր երեխեքանց համար դուռ քրտինքով ձեռք բերած չոր հացի կտորը կիսել ու այդ չնչին օրասլահիկի գնով իր համար մի սրբավայր, մի տաճար կանգնեցնել: Նա իր հետ տարել է էջմիածնից եկեղեցական սուրբ գրքեր և նրանցով է ժամերգութիւնը կատարում: Իր հայրերից իրան աւանդ թողած հա-

րազատ լեզուով, իր բազմաշարժար ու բազմեղախտ մեծ Մեսրոպի ձեռքով երկնքից պարգեւած տառերով է վտարանդի ընկած Հայն իր Աստծու հետ խօսում, իր պապերի արիւնով ներկած հայրենիքը յիշում: Քրիստոսի Իրան ձեռքից ստացած հայ-քրիստոնէութիւնը հայրենագուրկ հայը Փրկչի առաջ բարեխօս է բռնում և խնդրում, որ ինչպէս ինքը Աստուածորդին սիրեց էջմիածինը, երկինքը պատուեց, ցած իջաւ, ոսկի մուրճով կործանեց մեր աշխարհի սուտ կուռքերին, հալածեց դէերին ու հիմունք տաւ հայ ազգի համար իր սուրբ տաճարը, այնպէս էլ այսօր ու ապագայումը, յաւիտենից մինչև յաւիտենս, մինչև իր եր'ըրորդ գալուստը հաստատուն ու անխախտելի պահի Իր՝ մեզ պարգև տւած մայր Աթոռը—հայ ազգի պարծանք Ս. Էջմիածինը: Իր ջերմ աղօթքով Հայն այս է

խնդրում, որ հայասէր Փրկիչը սիրով և պարտաճանաչութեամբ պահի էջմիածնի հոգևոր միաբանութիւնը և ամբողջ Հայ ժողովրդի հոգևոր գլուխ և հոգևոր վեհապետութիւնը—Հայոց կաթողիկոսութիւնը, Հայոց վեհափառ հայրապետներին, որոնք սկիզբն առած Քրիստոսի անմիջական աշակերտ Թադէոս և Բարթուղիմէոսից, միմեանց յաջորդել են և հասել մինչև մեզ խաւարից լոյս հանող, մեր հոգու կոյր աչքերը լուսաւորող Գրիգոր Լուսաւորիչը: Ապա նրա ձեռքով կարգի ու կանոնի տակ են մտել և անարատութեամբ իրանց ստացած աւանդը հասցրել են մինչև մեր օրերը: Մեր բազմաշխատ սուրբ հայրերն ու հայրապետները մեծ պարգեւներովութեամբ ամենքն ըստ կարեաց հսկել են իրանց հովուութեանը յանձնած բանաւոր հօտին:

Ձեռք կարող ասել, թէ մեր հովապետները բոլորեքեան անթերի կատարել են իրանց պարտքը. մարդս սխալական ու մեղանշական է, Աստուած ինքն է միայն անթերի և անսխալ. բայց ընդհանրապէս առած՝ մեր կաթողիկոսական ոսկի մանեակի մէջ երկաթի օղեր չատ սակաւ են շարւել: Մենք ունեցել ենք, ինչպէս հնումը, այնպէս էլ վերջին դարերումս շատ ու շատ արժանաւոր կաթողիկոսներ: Նրանցից շատերի մեծագործութիւնները եթէ իրանց համեստութիւնից՝ պատմութեան էջերը չեն մտել, բայց շատերինն էլ մինչև օրս պահել են մեր աշխարհքի ամեն անկիւններում:

Թերթիր Հայի տպւած ու անտիպ տարեգրութիւնները, աշխարհի երեսին ցրւած հայ մարդ, երեսդ դէպի արևելք դարձրու, մտաւոր թռիչք արա դէպի քո մայր հայրենիքը, շրջիր Հայաստանը և մի կողմից սուգ ու հղբ արա հազարաւոր շքեղ տաճարների աւերակների վրայ, միւս կողմից պարծեցիր աւերիչ ժամանակի ու բարբարոս բռնակալների ձեռքով խարխուլւած կիսակործան սրբավայրերով: Այդ ամենը քո ջերմեռանդ պապերի քրիստոսասիրութեան պտուղներն են, քո ազգի համար կեանքները յետ դրած սուրբ հայրապետների անձնական հսկողութեամբ կամ յորդորանքով են կառուցւած:

Թողնենք մեր մեծամեծ շէնքերի ու փառապանծ քաղաքների բեկտնները: Մեր խօսքն այսօր մեր հոգևորի մասին է և

մենք հողեւոր սրբարանները պտոյտ անելով՝ դանք մտնենք էջմիածին, համբուրենք մեր քրիստոնէութեան հիմնաքարը— Լուսաւորիչ ու Մայր Տաճարը, նորա մէջ մեզ համար պարզեթողուած հարիւրաւոր սրբութիւնները, Քրիստոսի կողք մըխւած հրաշագործ սուրբ Գեղարդը, Փրկչի բարձրացած խաչափայտի մասը— Կենաց փայտը, Նոյի ձեռքով շինուած տապանի տախտակի կտորը և հարիւրաւոր առաքեալների, մարտիրոսների և սրբերի մասունքները: Այդ ամենը մեծ խնամքով ամփոփուած են սուրբ էջմիածնին արեւելեան կողմից կցւած՝ Գէորգ Գ. կաթողիկոսի ձեռքով կառուցւած թանգարանումը:

Այո, մեծագոյն էր Գէորգ Գ. հողելոյս Հայրապետը, դեռ քսան տարի է նրա մահացու կեանքից անմահութիւն փոխւելը, բայց նրա թողած յիշատակները յաւիտեանս մեր համար անջնջելի ու անմոռանալի կը մնան:

Հողեւոր սրբութիւնները կարգի տակ դնելու հետ միասին՝ Գէորգ կաթողիկոսը չը մոռացաւ և իր որդւոց մտաւորի համար ճիգ թափելը:

Ժամանակի հետ մեր հողածու հայրապետները իրանց հողեւոր զաւակաց ժամանակակից պահանջների վրայ են դրել իրանց գլխաւոր հոգսերը և ռւմ յայտնի չէ, որ վերջին դարերումս մտորդուս առաջին կոչումն ուսումն ու զարգացումն է եղել, և մենք տեսնում ենք, որ մեր վերջին դարերի մեր հայրապետների առաջնակարգ մտածմունքը ևս ուսումն է եղել:

Դեռ նոր էր սկսել Թիֆլիզը մտաւորապէս զարթնելու քայլն անել, երբ անցեալ դարի առաջին քառորդին հանճարեղ աշտարակցի սրբազան հովիւը, Վրաստանի առաջնորդ արհին, վերջը ամենահռչակ Ներսէս Ե., հեռատեսութեամբ զգալով, թէ Թիֆլիսը լինելու է ամբողջ Կովկասեան աշխարհի կենդրոնատեղին, Վրաստանի մայրաքաղաքում կառուցեց Ներսիսեան դպրանոցի շքեղ, իր ժամանակին փառաւորներից ամենափառաւոր շէնքը, ներկայումս այսպէս կոչւած «հին ուսումնարանը», և այնտեղ սկիզբը դրեց 75 երկար տարիներ գոյութիւն ունեցող Ներսիսեան դպրանոցին:

Ներսիսին յաջորդեց Մատթէոսը, որի առաջին հողսր զարձեալ կը թափան գործը եղաւ. նրա օրով կոնդակներով

Հայ աշխարհի բոլոր քունջ ու պուճախում մուտ գործեց տարրական ուսումը:

Մատթէոսի յաջորդ Գէորգն աւելի խորաթափանց գտնուեց: Նա մտածեց.— Հայոց մայր կենրոնը Էջմիածինն է, Մայր Աթոռից պիտի տարածւի հոգեւոր լոյսը Լուսաւորչի գաւաղների մէջ, կըթւած հոգեւորականութիւն աղօթին պարզեւելը Էջմիածնի պարտքն է. իսկ եթէ Էջմիածինն իր մէջ չունենայ ուսեալ հոգեւորներ, նա սրտեղից կ'արող է իր առաքելութիւնը կտրուել: Էջմիածնի միակ վանքական տարրական դպրոցը միայն սահմանափակ հոգեւոր ժամասացութիւն է մատակարարում իր միաբաններին, իսկ ներկայիս պահանջն այդքանը չէ. հայ ժողովրդին խաւարից լոյս հանելու համար զարգացած հայ քահանաներ են պէտք. Հայ-եկեղեցուն զարգացած աստուածաբան հոգեւոր տեսուչներ են հարկաւոր և Էջմիածնի առաջին պարտքն է այդ պահանջը լցուցանելը:

Այդ բարձր գաղափարն էր, որ ոգևորեց մեծագործ Գէորգ Դ. կաթողիկոսին՝ Էջմիածնի փառաւոր սխրագործութիւնները կատարելագոյնը հաստատել: Նա հիմք դրեց շքեղաշուք Գէորգեան ճեմարանին. ուսումն ու գիտութիւնը ներս բերեց, գիտնական ուսուցիչների հետ միաժամանակ և ճեմարանի նիւթական ապահովութեան հոգսը չը մոռացաւ:

Զատ խօսեցան բամբաստէրները, բայց Գէորգ կաթողիկոսը ժպտում էր և լռութեամբ իր գործը շարունակում. օրհնութեան կոնդակներ էր ուղարկում, ճաշոց ու շարականներ էր հշատարակում և ժողոված փողերը բարձրում էր ճեմարանի մայր գումարի հետ, որպէսզի ճեմարանն ապագայում ունենայ իր սեպահկան դրամագլուխը և յարատեւ շարունակի:

Մեծ էր Գէորգ կաթողիկոսի նպատակը. նա միտք ունէր ճեմարանը շինել ամբողջ Հայութեան մոտաւոր կենդրոնը. այնտեղից պիտի հրահանգ ստանային բոլոր հայ դպրոցների թեմական տեսուչները, ուսուցիչներն ու հոգաբարձուները: Այդ մտքով էր, որ նա հաստատեց թեմական տեսչութիւններ, կարգեց տեսուչներ, որոնց և մեծամեծ արտօնութիւնների հետ օրհնութեան և հաստատութեան կոնդակներով խրախուսեց...

Պետր Գևորգեանց

ՈՂՈՐՄԱԾ ՍԱՄԱՐԱՅԻՆ

«Մի' ընտ քո ընկերին այնպէս,
ինչպէս որ քեզ ես սիրում»:

Մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը շատ անգամ մարդկանց քարոզելու և սովորեցնելու ժամանակ ասում էր. «Մի' ընտ քո մերձաւորին, ընկերին այնպէս, ինչպէս որ դու քեզ ես սիրում»։ Մի օր մի դպիր (հասկացող հրէայ) մօտենալով Յիսուսին հարցրեց. — «Ո՞վ է իմ ընկերը»։ Նրա հարցին մեր Փրկիչը պատասխանեց հետեւեալ առակով. «Մի մարդ երուսաղէմ քաղաքից գնում էր Երիքով քաղաքը. ճանապարհին աւաղակները նրան բռնեցին, ռնեցածը առան, ծեծելով կիսամեռ ձգեցին գետին և հեռացան։ Մի փոքր յետոյ նոյն ճանապարհով անցաւ մի քահանայ. սա տեսաւ թշուառ, վիրաւորւած մարդուն շարշարելիս՝ առանց ուշադրութիւն դարձնելու շարունակեց իր ճանապարհը։ Քիչ ժամանակից յետոյ նոյն ճանապարհով անցաւ մի ղեռացի (Աստուծոյ տաճարի մի սպասաւոր). սա էլ տեսաւ վիրաւորւածին և ուշադրութիւն չը դարձրեց ու հեռացաւ։ Վերջապէս եկաւ մի սամարացի. սա երբ թշուառ վիրաւոր մարդուն տեսաւ ընկած կիսամեռ դրութեան մէջ, խըղճաց, խսկոյն վազեց նրա մօտ, ձէլով և գինի թափեց նրա վէրքերի վրայ, կապեց, հանդստացրեց վիրաւորին և ապա նստեցնելով իր կենդանու վրայ՝ տարաւ մօտիկ իջևանը։ Ամբողջ գիշեր հիւանդին խնամեց. և երբ առաւօտեան պէտք է իր ճանապարհը շարունակէր, երկու դահեկան դրամ տւեց իջևանի տիրոջն ու ասաց. խնամիր այս անբաղգին և որքան որ աւելի կը ծախսես, ես վերագարձիս քեզ կը վճարեմ», և գնաց։

Այս առակը երբ Յիսուս վերջացրեց, հարցրեց դպիրն.

— Այժմ աստ ինձ, այդ երեքից ո՞րն էր այն անբաղգ վիրաւոր մարդու բարեկամը։

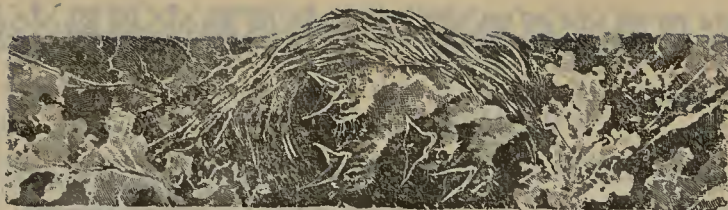
Դպիրը պատասխանեց.

— Նա, ով որ նրան օգնութեան հասաւ։

Այն ժամանակ Յիսուս ասաց.

— Գնա՛, դու էլ նոյն տեսակ բարի գործեր կատարիր։

ՈՐՔԱՆ ՀՈՂ Ե ՀԱՐԿԱՒՈՐՅԱՐԴՈՒՆ

(Ի. Ն. ՏՕՂՍՏՈՅԻ)

VIII

աշկիրները հաւաքւեցան և որը ձիով, որն էլ տարանտառով ու գնացին: Իսկ Պախօմը նստեց ծառայի հետ իր տարանտառը, հետը սեպեր վերցրեց ու գնացին: Հասան դաշտը, — արշալոյսն սկսել էր բացւել: Բարձրացան մի բլրակ, որ բաշկերէն աւաւում է շիրխան: Ամենքն իջան տարանտառներից ու ձիաներից և խմբւեցան մի տեղ: Մօտեցաւ տանուտէրը Պախօմին և ձեռքով ցոյց տալով՝ ասաց.

— Այ, բոլորը մերն է. ինչ որ աչքդ կտրոււմ է, բնաւ չի քո հաւանածը:

Պախօմի աչքերը կրակ կտրեցին. հողը բոլորն էլ խամ ու հարթ է և ածուխի պէս սև. իսկ որտեղ էլ խորդուբորդ է, այնտեղ էլ ծածկւած է զանազան խոտերով, իսկ խոտը հասնում է մինչև կուրծքը:

Տանուտէրը վեցնելով գլուխը և դնելով գետնին ասաց.

— Այս թող քեզ սահման լինի. այստեղից գնա, այստեղ էլ վերադարձիր, որքան չըջես, բոլորը քոնը կըլինի:

Պախօմը հանեց փողերը, դրեց զդակի վրայ, հանեց չուխան, մնաց միայն մի բաճկանակով, մէջքը գօտիով պինդ կապեց ու առաջ շարժւեց. մի փոքրիկ պարկ հանեց դրեց կռնատակը, մի փոքրիկ կուլա ջուր կախեց գօտիկից, ոտները պնդացրեց, վերցրեց սեպերը ծառայի ձեռքից և գնալու պատրաստւեց: Երկար մտածում էր, թէ գէպի մը կողմը գնայ, որովհետեւ ամեն ուրեք էլ լաւ էր: «Բոլորը մէկ է, մտածում է, գնամ գէպի արևելք»: Երեսը դարձրեց արևի կողմը, աչքերը տըրեց և սպասում է, որ արեգակը հորիզոնի ծայրից երևայ: «Չնչին ժամանակ անգամ չեմ կորցնի, մտածում է նա, հովով գնալ հեշտ է»: Նւ հէնց արեգակը ծայրից շողչողաց թէ չէ, Պախօմը սեպերը ուսին գցելով՝ գնաց գէպի դաշտավայրը:

Գնաց Պախօմը ոչ դանդաղ, ոչ արագ: Գնաց մի վերստ, կանգնեց, մի փոս կտրեց և չոչտերը միմեանց կողքի դարսեց, որպէսզի աւելի նկատելի լինի: Նւ առաջ ացնելով սկսեց քայլերն աւելացնել: Մի փոքր էլ գընաց, նորից մի փոս կտրեց:

Յետ նայեց Պախօմը: Արևի տակ շիրխանը լաւ երևում է, ժողովուրդը

կանգնած է և տարանտառների անիւների երկաթէ շրջանակներն են սլուսկուսում: Պախօմը ենթադրում է, որ հինգ վերաստաչափ գնացած կըլինի: Սկսեց չորեք. հանեց բաճկոնակը, ուսին դրեց և առաջ շարժւեց: Նայեց արեգակին—արդէն նախաճաշելու ժամանակն է:

—«Մի չըջան անցաւ,—մտածում է ինքն իրան Պախօմը, բայց օրէնը չորսը կարելի է. դեռ վաղ է յետ դառնալու համար: Թող դեռ մի տոներս հանեմ»: Նստեց, կօշիկները հանեց ու գօտիկից կախելով՝ առաջ անցաւ: «Թող մի հինգ վերստ էլ գնամ, մտածում է նա, այն ժամանակ կըծոււնո՞ւ դէպի ձախ, այս տեղերանքը շատ լաւն է, ափսոս է թողնելը» Որքան հեռու, այնքան աւելի լաւ է»: Գնաց նորից մի որոշ տեղ: Յետ նայեց.—չիխանը հազիւ երևում է, իսկ ժողովուրդը մըջիւնների նման նրա վրայ սևին էր տալիս և հազիւ պատկերում է մի ինչ որ բան:

—«Լաւ, մտածում է Պախօմը, այս կողմից բաւական վերցրի. հարկաւոր է ծուլել. բայց քրտինքից թուլացել ու ծարաւել եմ»: Կանգնեց մի փոս փորեց, կոշտերը դարսեց, բաց արաւ գօտին, ջուր խմեց և ծուլեց ուղղակի դէպի ձախ: Գնում է, գնում, խոտը հետզհետէ բարձրանում է. օրը չոր է:

Պախօմն սկսել էր յոգնել: Նայեց արեգակին, և տեսնում է, որ արդէն կէս օր է: «Մի փոքր հարկաւոր է հանգստանալ»—մտածում է նա: Պախօմը կանգ առաւ ու նստեց: Հացը ջրում թռջեց կերաւ, բայց չըստուկեց այսպէս մտածելով. «Որ պառկես, քնով կանցնես»: Մի փոքր նստելուց յետոյ առաջ գնաց: Սկզբում հեշտութեամբ էր գնում. ուտելուց ոյժերն աւելացել էին: Բայց արդէն շատ տաքացել էր և քունն էլ աչքերից թափւում էր, այնուամենայնիւ միշտ առաջ էր գնում՝ ասելով. «Մի ժամ համբերել, բայց յաւիտեան ապրել»:

Այդ ճանապարհով էլ բաւական գնաց. կամեցաւ ծուլել դէպի ձախ, բայց նայում է տեսնում, որ իր առաջ մի ջրոտ ձորակ կայ: Ափսոսաց թողնել, ասելով՝ «այստեղ լաւ վուշ կըբուսնէ»: Նորից շարունակեց իր ուղին դէպի առաջ ուղղակի: Ձորակն էլ վերցրեց, նրա յետևի կողմից ևս փոս փորելով՝ կոշտերը դրաւ, ապա անցաւ միւս անկիւնը: Պախօմը յետ նայեց դէպի չիխանը. տաքութիւնից ամպել էր և չէի մէջ ինչ որ տառամում էր, իսկ թփերի միջից չիխանի վրայ մարդիկը հազիւ նշմարւում էին: «Լաւ, մտածում է Պախօմը, այս կողմը երկար ընկաւ, իսկ միւս կողմը պէտք է կարճ վերցնել»։ Գնաց դէպի երրորդ կողմը, սկսեց քայլերն արագացնել: Նայեց արեգակին,—արդէն թեքւել է նա դէպի երիկնապաշր, բայց և այնպէս երկու վերատաչափ էլ այդ կողմը գնաց: Իսկ մինչև տեղ հասնելը 15 վերստ կայ: «Ոչ, թէև սահմաններն ուղիղ չեն լինում, մտածում է նա, բայց և այնպէս պէտք է կարճ կարել: Հրակ չըկայ աւելորդ վերցնել, առանց այն էլ հող շատ եմ կտրել»: Պախօմն այստեղ էլ շուտով փոս փորեց և շուտ եկաւ ուղիղ ճանապարհով դէպի չիխանը:

IX

Գալիս է Պախսման ուղղակի դէպքի չիխանը, բայց մեծ դժուարութեամբ: Քրտինքի մէջ կողովել էր և բոլորիկ ոտները ծակծակել, արիւնլայ էին դառել և յոգնածութիւնից ծարւում ու սալթաքում էին: Կամենում է հանգրտանալ, բայց հնար չըկայ, չի կարելի մինչև արևի մուտքը տեղ հասնել: Արեգակը չի սպասում, միշտ իջնում ու իջնում է ցածր: «Ա՛խ, ասում է, արդեօք չեմ սխալւել, արդեօք խիստ շատ չեմ վերցրել: Ընչպէս թէ չեմ հասնել»: Նայում է չիխային, նայում է և՛ արևին. դեռ երկար ճանապարհ կայ մինչև նշանատեղը, իսկ արեգակը շատ հեռու չէ իր մուտքից:

Այսպէս գալիս է Պախսմը: Թէև շատ դժուար էր նրա համար, բայց և այնպէս միշտ աւելացնում ու աւելացնում է քայլերը: Գնում է գնում, բայց դեռ շատ հեռու է. սկսեց վազել: Դէն ձգեց բաճկոնակը, կօշիկները ու ջրի փարչը. դէն ձգեց և գլակը, միայն ձեռքի փայտը պահեց յինչեւ համար: «Ա՛խ, ես շատ աղահովիւն արի, բոլոր գործս փչացրի, չեմ հասնիլ մինչև արևի մտնելը, ասում է ինքն իրան. Նւ երկիւղից էլ աւելի յուսահատութիւն տրեց նրան: Վազում է Պախսմը. նրա չապիկն ու վարտիքը քրտինքից կպչում էին մարմնին. բերանը չորացել, աղանձել էր: Կուրծքը դարձնի փուքսի նման ուռել էր, մուրճի պէս բաղլսում. ոտները կարծես իրանը չըլինէին, կտրատւում էին: Չափազանց ծանր էր Պախսմի համար: «Չըմեռնե՛մ յանկարծ այսքան չարչարանքից»—մտածում է նա:

Մեռնելուց վախենում է, բայց կանգ առնելու անկարող է: Այսքան վազելուց յետոյ կանգ առնե՛լ, յիմար—կանաանին: Վազում է վազում և արդէն մօտիկացել է և լսում է, որ բաշկիրները դուռում գոչում են և ծիծաղում նրա վրայ. իսկ նրանց այդ ձայնից Պախսմի սիրտն աւելի է կրակ կտրւում: Վազում է Պախսմը վերջին ուժերը ժողոված, խակ արեգակն արդէն մօտենում է ծայրին, թաղ է կենում ամալի յետուր,—մեծ, կարմիր, արիւնալի դոյն ստանում. ահա ուր որ է՝ մայր կըմտնէ: Արեգակը մօտ է իր մուտին, բայց և նշանատեղն էլ հեռու չէ: Տեսնում է Պախսմը չիխանի վրայ կանգնած ժողովրդին, որ իրան ձեռով է անում և շտապեցնում: Տեսնում է աղւէսի մարթուց կարած գտակը, տեսնում է և նրա վրայի փողերը, տեսնում է և՛ տանուտէրին նստած գետնին, ձեռքերը կռնատակը դրած: Պախսմը յիշեց իր երազը: «Հոգս, մտածում է նա, շատ է, բայց կըյաջողի՛ Աստուած նրա վրա ապրել: Ա՛խ, ես ինձ մօտեցել կտրուտի, չեմ կարող տեղ հասնել»:

Նայեց Պախսմն արեգակին, բայց նա հասել է արդէն երկրին, արդէն մի ծալին սկսել է մտնել և միւս ծալին կամարի ձև ստանալ: Պախսմն աւելի ոյժ տւեց իր ոտներին. ամբողջ մարմնով առաջ թեքւեց, և նա հագիւ կարողանում էր ոտների վրայ մնալ: Պախսմը վազելով հասաւ չիխանի մօտ, յանգարծ մութն ընկաւ: Նայեց, բայց արդէն մայր մտաւ արեգակը:

Այն քաղեց Պախումը՝ «կորաւ աշխատանքս» ասելով։ Կամեցաւ հէնց այդտեղ մնալ, բայց լսում է, որ բոլոր բաշկիրները ծիծաղում են. և նա չիլեց, որ ներքեից նրան այնպէս է թւում՝ թէ արեւ մտել է արդէն, բայց չիխանից արեգակը դեռ չէր մտել։ Պախումը մի մեծ շունչ քաղեց ու բարձրացաւ չիխանի գլուխը, որի վրա դեռ լոյս էր։ Գնաց չիխան և տեսնում է գդակը և նրա մօտ նստած տանուտէրին, որ ձեռքերը կռնատակը դրած ծիծաղում է։ Պախումը յիշեց իր երազը, հոգոց յանեց, ոտքերը ծալեցան և նա վեր ընկաւ դէպի առաջ, և ձեռքերը երկարացրեց մինչև գդակը։

—Այ, կեցցե՛ս, գոռաց տանուտէրը, մե՛ծ հող ես ձեռք բերել։

Մօտ վազեց Պախումի ծառան, կամեցաւ բարձրացնել նրան, բայց նրա բերանից արդէն արիւն էր հոսում և նա ընկած էր մեռած։

Ծառան վերցրեց բրիչը, Պախումի համար գերեզման վորեց ուղիղ այնքան, որքան տեղ կըբռնէր նա ոտքից մինչև գլուխը, այն է՝ ուղիղ երեք աւրիւն, — և թաղեց նրան։

Խաչատուր ԲԵԿ. Փանկանց

Է Մ Ի Լ Զ Օ Լ Ա

Սեպտեմբերի 16-ին Պարիզում իր սեպհական տանը վառարանի ածխածխից զի-
շերը խեղդամահ եղաւ հռչակաւոր վիպասան Էմիլ Զօլա:

Հանգուցեալը ծնւել է 1840 թ. ապրիլի 2-ին, Պարիզում: Մայրը Ֆրանսուզի է,
իսկ հայրը իտալացի, որ վաղաժամ մեռնելով թողել էր իր մանուկ զաւակին տաճնց մի-
ջոյնների: Բայց եթէ հայրը նրան չէր թողել ոսկի և արծաթ, սակայն թողել էր մի ժա-
ռանգութիւն, որ օրդին օր-օրի վրայ հասունանալով, իր սեպհական հանճարով և տոկուն
աշխատութեամբ շատ թագաւորազնիքից և իշխանազնիքից աւելի մեծանար, փառքը լու-
սաւոր աշխարհների ամեն անկիւնում տարածւէր: Եւ այդ բոլորին Էմիլ Զօլա հասել էր

իր վրձին-գրչով: Մինչև նրա աշխարհին
յայտնի լինելը շատ և շատ հանճարեղ մա-
տենագիրներ է ունեցել աշխարհը, բայց ոչ
որ նրանից առաջ չէ եղել նկարադրում կեան-
քը այնպէս ճշգրիտ, ինչպէս նա: Էմիլ Զօլա-
յի վէպերում հերոսները, գործողութիւնները,
նրա՛նց նիստ ու կացը ոչ թէ կարգում էք,
այլ կարծէք ձեր իսկական աչքերով ափաշ-
կարայ տեսնում էք: Ահա Է. Զօլայի ամենա-
մեծ արժանատւորութիւնը: Նա երբէք փաստը,
իսկութիւնը զոհ չէ բերել տենդենցիային:
Եւ որ ամենազլխաւորն է, նա գործով էլ ա-
պացուցեց, որ Ճշմարտութեան, զուտ ճշ-
մարտութեան կողմնակից է և նոյնիսկ իր

կեանքը Դրէյֆուսի գործի ժամանակ վտանգի մէջ դրաւ, բայց ասպետի պէս Ճշմարտու-
թեան պաշտպան հանդիսացաւ և փառաւոր յաղթանակն էլ տարաւ:

Հօր մահանից յետոյ Է. Զօլա ինքը պիտի վաստակէր իր օրւայ պարէնը և նա
մտնում է նախ մի վաճառականի գրասենեակ, ապա մի գրափաճառանոց՝ ծառայելու, որ-
տեղից և սկսում է բարձրանալ իր վէպերով մինչև երկինք:

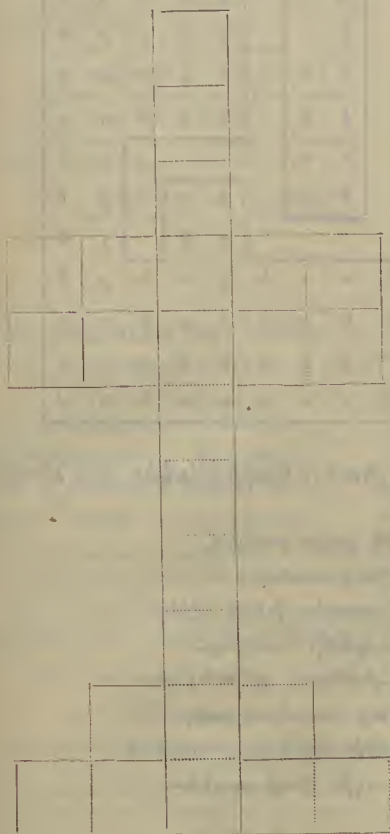
Է. Զօլա մեռաւ 62 տարեկան հասակում. նա զաւակ չունի: Յուզարկաւորութիւնը
և թաղումը կատարւել է մեծ հանդիսով: Ներկայ են եղել շատ պատգամաւորութիւններ
ժողովրդի բանուր և արհեստաւոր բոլոր խաւերից: Է. Զօլա թաղւեց Պարիզում Մօն-
Մարտի գերեզմանատանը:

Ձ Ի Ա Ր Ծ Ա Լ Ի Ժ

Առաջ. Յոգո. Խաչատրեանցի:

Այս քառակուսիների մէջ
դասաւորել՝ 2 թ, 7 ա, 1 ս, 3 պ,
1 ո, 1 լ, 3 ր, 1 կ, 3 ն, 1 ի,
1 տ և 1 այնպէս, որ ուղղա-
հայեաց կարդացւի Հայաստանի
մի մասի անուն, 1) հորիզոնա-
կան ուղղութեամբ՝ մեռածներին
պատկանող անուն, 2) երկրագլին-
դի մի մասի անուն, 3) Հայաստա-
նի մի քաղաքի անուն և 4) ու-
տելիք:

2) Առաջ. Նոյնի.

Այս քառակուսիների մէջ դասաւորել
1 կ, 4 ա, 2 թ, 1 պ և 1 ո այնպէս, որ ըս-
տացւին երեք կրկնաժ բառեր, որոնց կարելի
լինի կարդալ ինչպէս հորիզոնական ուղղու-
թեամբ, այնպէս էլ ուղղահայեաց: Այդ բառե-
րից մինը անուն է քաղցր բնակիչի, երկրոր-
դը գործիք, իսկ երրորդը միջարկութիւն:

№ 7—8 Աղբիւրի № 5 քառակ. հանելուկի պատասխանը.

Ա	զ	ր	ի	ւ	ր	պ	տ	ր	դ	ի	ր	թ	ո	ւ	ր	ք	ի	տ	զ
ի	ն	ջ	ո	ւ	ր	տ	տ	ն	ե	մ	Պ	ա	ր	դ	ի	ր	պ	տ	ր
զ	ի	ր	ք	ր	դ	ի	տ	զ	ի	ն	ջ	ո	ւ	ր	տ	տ	ն	ե	մ
զ	ա					ր	ժ	տ	մ	ա				ն	ա		կ	ո	ր
ն	ք		ա	յ		տ	պ	է	տ	խ		կ	դ		ճ	չ	է	ի	ն
ք	Ծ		ի	զ		պ	ա	չ	տ	պ		ա	ն		ո	զ	թ	տ	զ
ա	ւ	ո	ր	ն		ի	ր	ո	ւ	ն		է	ի		ն	ք	թ	ա	զ
ո	յ	զ	է	ն		ք	ի	ց	ա	դ		տ	տ					կ	ե
ա	ն	ք	ի	ց		զ	ր	կ	ո	ւ		ի	ց		ա	ն		ք	Ա
ր	ի	ւ	ն	խ					մ	ո				զ	թ			չ	ն
ա	մ	ո	ւ	ձ	ե	ռ	ք	մ	ա	տ	ն	ո	ւ	ե	ց	ա	ն	ք	Պ
է	հ	չ	ո	ւ	տ	պ	ա	ր	զ	ի	ր	թ	ո	ւ	ր	ք	ի	տ	զ
ի	ն	ջ	ո	ւ	ր	տ	տ	ն	ե	մ	Պ	ա	ր	դ	ի	ր	պ	տ	ր
զ	ի	ր	ք	ր	դ	ի	տ	զ	ի	ն	ջ	ո	ւ	ր	տ	տ	ն	ե	մ

Ղ. և Ա. տառերն են—Հաղարոս Աղայեան. երգի երկու տունն է.

- 1) Աղբիւր, պարզիր, թուրքի տղին ջուր տանեմ,
Պարզիր, պարզիր, քրդի տղին ջուր տանեմ:
- 2) Կար ժամանակ, որ մենք այսպէս խեղճ չէինք,
Մեզ պաշտպանող թագաւորներ ունէինք.
Թագ ու զէնքից, ազատ կեանքից զրկուեցանք.
Արիւն խմող թշնամու ձեռք մատնուեցանք.
Դէհ, չնու պարզիր, թուրքի տղին ջուր տանեմ,
Պարզիր, պարզիր, քրդի տղին ջուր տանեմ:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝

Տիգրան Նազարեան

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1903 г.
на журналъ для семьи и школы

„Дѣтское чтеніе“ XXXV годъ изданія.

12 книжекъ 5 р. въ годъ.

Журналъ выходитъ ежемѣсячными книжками чет-
нымъ шрифтомъ со множествомъ иллюстрацій въ
текстѣ и съ приложеніемъ 12 художественно ис-
полненныхъ снимковъ съ картинъ знаменитыхъ
художниковъ и портретовъ на отдѣльных
листахъ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: на «Дѣтское Чтеніе» съ
доставкой и перес. на годъ 5 р.
на «Дѣтское Чтеніе» съ «Педагогическ. Лист-
комъ» (8 кн.) съ доставкой и перес. на г. 6 р.
За границу «Дѣтское Чтеніе» съ Педагогиче-
скимъ Листкомъ—8 руб.

Подписка принимается въ редакціи: Москва,
Большая Молчановка, домъ № 24.

Редакторъ Д. И. Тихомировъ.
Издательница Е. И. Тихомирова.

(Обм.) 3—1

Շարունակում է 1902 թ.
ըստ անորոշագրութիւնը

S U R U Z

գրական, գեղարեստական, գիտական
և բնագիտական
պատկերազարդ շաբաթաթերթի:

Տարեկան գինը 6 ռ. արտասահ. 10 ռ.
Հասցեն՝ Թիֆլիս, րեդ. շր. ԿԱՐԱԶԻ
Tiflis (Caucase) Rédaction du journal TABAZ

Открыта подписка на 1903 годъ на

Всеобщую маленькую газету

С.-Петербургъ

Газета эта безцензурная.—Изданію
ей годъ десятый.

Содержаніе газеты: придворныя, правительствен-
ныя, политическія и общественныя новости и
руководящія къ нимъ статьи; хроника происше-
ствій и уголовныхъ дѣлъ; бесѣды научныя, ис-
терическія, медицинскія, о воспитаніи, о загадоч-
ныхъ явленіяхъ и пр.; романы, стихи, замѣтки о
спортѣ, о театрахъ, о новыхъ книгахъ и пр.
Въ теченіи года болѣе сотни портретовъ совре-
менныхъ дѣятелей и рисунковъ текущихъ событій.
Подписная цѣна съ дост. и пере-
сылкой за годъ 2 р., за полъ года
1 р., за 3 мѣс. 50 к. Марками на
20 к. дороже. Газета выходитъ три
раза въ недѣлю.

Адресъ Типографіи, Редакціи и Кон-
торы: С.-Петербургъ, Невскій, 139.

Редакторъ-издатель А. Молчановъ,

3—1

ԲՈՒԺԱՍՆԵՆԱԿ

ԴՕԿՏՕՐ Վ. ԱՐԺՐՈՒՆՈՒԿ

Նորագոյն ապարաններով և ելեք-
տրական մեքենաներով մասնաւորա-
պէս ըզի, ըթի, ականջի եւ կրծքի
հիանդութիւնների համար:

Сергіевская ул; № 12.

Աղբիւրի սոյն №-ի հետ ուղար-
կում ենք մեր բոլոր բաժանորդներին
ս.ս.ս.-ֆրանս. «Проводникъ» ընկե-
րութեան յայտարարութիւնը:

Открыта подписка на 1903 г.

на журналъ для педагогическаго и об-
щедоступнаго самообразованія воспита-
телей и начальныхъ учителей

„Педагогическій Листокъ“

Тридцать пятый годъ изданія.

Министерствомъ Народнаго Просвѣщенія РАЗРѢ-
ШЕНЫ для учительскихъ библиотекъ и бесплат-
ныхъ народныхъ читальнъ.

8 книжекъ въ годъ—2 рубля.

Журналъ выходитъ книжками ОКОЛО
6 листовъ.

Въ составъ книжекъ журнала входятъ
статьи по домашнему воспитанію, эле-
ментарному обученію и народному обра-
зованію; періодическій указатель дѣтской
и учебной литературы; разборъ новыхъ
книгъ для дѣтей и педагогическихъ
изданій.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: Съ доставкой и
пересылкой на годъ 2 руб.

Плата за объявленія въ журналъ: за
страницу 20 р., за полстраницы 10 руб.
Подписка принимается въ редакціи: Мос-
ква, Большая Молчановка, домъ № 24.

Редакторъ Д. И. Тихомировъ.
Издательница Е. Н. Тихомирова.
(Обм. 3—1)

Հարունահիում է 1902 թ. բաժանորդագրութիւնը

XX Տ.

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր

XX Տ.

Պատկերագարդ մանկական—մանկավարժական ամսագրի

Հրատարակում է նոյն ուղղութեամբ եւ աշխատակիցների մասնակցութեամբ.

Հոյս է տեսնում տարեկան 12 №№.

Ամսուայ սկզբի և վերջի ամիսների №№-ը ժխացրած են լոյս տեսնում:

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Մ Ա Ն Կ Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ժ Ի Ն

I. Մանրագիտ., Զրոյց, Հէքիաթ, Պատկերագր:

II. Բանաստեղծութիւն:

III. Գիտութիւն:

IV. Արեւտ:

V. Ժանապարհորդութիւն եւ արկածք:

VI. Կենսագրութիւն:

VII. Այլ եւ այլ:

VIII. Զարեալիք, Մանկական Փրէօքլիսան, շախմատի եւ այլ խաղեր: Բերուա թմարանական ինտիլիքներ, Հանգիւղի Շուտատիւղ, անսկզոտ:

IV. Երգեր նուաներով:

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

X. Մանկավարժութիւն:

XI. Կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն:

XII. Մատենախօսութիւն:

XIII. Բնաստատութիւն:

XIV. ճաջարկութիւն եւ խորհուրդ:

XV. Փնլիէտօն:

XV. Դատն լուրեր:

XVI. Պատասխաններ:

XVIII. Յայտարարութիւն:

Աղբիւրի 1902 թ. պրէմիան Զինադ Բարեկեդան

Աղբիւրի տարեկան գինը 3 ռ. Երտասահման 5 ռ.

Հասցէն՝ Редакция жур. «АГБУРЪ» (Tiflis) (Caucase) Red. de la Revue «AGBUR».